

Analiza stanja u oblasti poštovanja različitosti i tolerancije u Crnoj Gori

– sa podacima iz istraživanja –

Projekat

“MI SMO PROMJENA!”

Podgorica, januar 2023.

Urednica:

mr Andrea Popović

Redirektura:

mr Maja Marković

Autorke:

mr Andrea Popović

Ana Andrijašević

Dizajn:

Ana Samardžić

Projekat „Mi smo promjena!“ finansira Ambasada SAD-a u Podgorici. Iznesena mišljenja, nalazi, zaključci i preporuke stav su autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD. Projekat finansira Ambasada SAD-a u Podgorici u sklopu Programa malih grantova Demokratske komisije 2022. (2022 Democracy Commission Small Grants Program).

SADRŽAJ

I Uvod	5
II Analiza zakonodavnog i strateškog okvira.....	6
2.1. Diskriminacija i govor mržnje	6
2.2. Nacionalne manjine.....	11
2.3. Romi i egipćani (RE populacija).....	16
2.4. Lgbt+	19
2.5. Osobe sa invaliditetom (OSI)	21
2.6. Rodna ravnopravnost.....	23
III Ombudsman.....	27
3.1. Nadležnosti Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.....	27
IV Istraživanje među mladima u crnoj gori o toleranciji i poštovanju različitosti	31
4.1. Rezultati istraživanja sa obrazloženjima	31
4.2. Primjeri diskriminacije među mladima u Crnoj Gori	53
V Nadležne institucije.....	56
5.1. Kome se obratiti?.....	56
5.1.1. Škola	57
5.1.2. Centar za socijalni rad.....	57
5.1.3. Sud.....	58
5.1.4. Tužilaštvo.....	59
5.1.5. Nacionalna sos dječija linija.....	59
5.1.6. Policija	59
5.1.7. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore - Ombudsman	60

I UVOD

Glavni cilj projekta **“Mi smo promjena!”** je **razvijanje svijesti kod mladih o važnosti poštovanja različitosti**, tolerancije i nediskriminacije, imajući u vidu potencijal mladih u širenju i promociji ovih vrijednosti, ali i njihovu ranjivost na negativne društvene pojave i radikalizaciju.

Projekat teži da edukuje mlade o negativnim uticajima i posljedicama diskriminacije po različitim osnovama, da osnaži njihove kapacitete za prepoznavanje diskriminatorskih ponašanja i informiše ih o mehanizmima koji su im na raspolaganju u borbi protiv diskriminacije. Takođe, isti ima za cilj, da mlade ljude kroz seriju edukativnih i aktivnosti podizanja svijesti, osnaži da se aktivno bore protiv diskriminacije i da budu predvodnici/ce borbe za pozitivne promjene u društvu. Projekat **“Mi smo promjena!”** posebno targetira različite ranjive kategorije stanovništva u kontekstu borbe protiv diskriminacije.

Jedna od ključnih aktivnosti projekta je i izrada ove **analize koja pruža sveobuhvatan pregled institucionalnog i zakonodavnog okvira za borbu protiv diskriminacije**, sa posebnim fokusom na pojedinačne ciljne grupe. Drugi dio analize sadrži **nalaze istraživanja sprovednog u sklopu projekta**, a koje je imalo za cilj da ispita stavove mladih u odnosu na pitanja ljudskih prava i diskriminacije. Posljednji dio analize predstavlja **konkretne mehanizme koji su na raspolaganju mladima** u slučajevima diskriminacije i drugih oblika kršenja prava.

Borba protiv diskriminacije i jačanje tolerancije u društvu, kao i zaštita posebno osjetljivih društvenih grupa je prioritet, a **MASTER** će kroz realizaciju projektnih aktivnosti nastojati da pruži doprinos ostvarenju tog cilja.

II ANALIZA ZAKONODAVNOG I STRATEŠKOG OKVIRA

2.1. DISKRIMINACIJA I GOVOR MRŽNJE

U **crnogorskom zakonodavstvu** nema jasne definicije **govora mržnje**, iako je pojava ovog problema sve prisutnija na društvenim mrežama i internetu. U svakodnevnom govoru, **"govor mržnje" odnosi se na uvrjedljiv govor usmjeren na pojedinca ili grupu na osnovu njihovih ličnih svojstava** (kao što su vjerska ili nacionalna pripadnost, pol i sl.) koji može ugroziti društveni mir.

Međutim, **Ujedinjene nacije** su, prepoznavši ozbiljnost ovog problema, i sa ciljem pružanja jedinstvenog okvira za njegovo rješenje na globalnom nivou, u **Strategiji Ujedinjenih nacija dale definiciju govora mržnje kao „svake vrste komunikacije u govoru, pisanju ili ponašanju, koja napada ili koristi pežorativni ili diskriminišući jezik prema pojedincu ili grupi u odnosu na to ko su, drugim riječima, na osnovu njihove vjere, etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, boje kože, porijekla, pola ili drugog faktora identiteta.”**¹ Međutim, do danas u međunarodnom pravu ne postoji univerzalna definicija govora mržnje. Koncept se još uvijek raspravlja, posebno u odnosu na slobodu mišljenja i izražavanja, nediskriminaciju i jednakost.

Pod **diskriminacijom** se podrazumijeva svako nejednako postupanje prema osobi ili nekoj grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva, što za posljedicu ima nejednakost u šansama da ostvare ustavom i zakonom garantovana prava. **To je nejednako tretiranje, isključivanje, odnosno dovođenje u podređen položaj pojedinaca ili grupa ljudi koji se nalaze u istoj, sličnoj ili uporedivoj situaciji.**

Dakle, govor mržnje jeste jedan od oblika diskriminatorskog postupanja, te i pored postojanja značajnog broja antidiskriminatornih zakona donijetih u Crnoj Gori, uključujući i krovni zakon u ovoj oblasti - **Zakon o zabrani diskriminacije** iz 2010. godine, sa izmjenama i dopunama iz 2011, 2014, te u konačnom 2017. godine, najefikasnija zaštita ipak je pružena kroz odredbe **Krivičnog zakonika Crne Gore protiv ovog oblika društveno neprihvatljivog ponašanja.**

---

¹ Govor mržnje, UN Strategija i Plan akcije, dostupno na: <https://www.un.org/en/hate-speech/un-strategy-and-plan-of-action-on-hate-speech> preuzeto 15.12.2022.

Članom 159 ovog Zakona² propisane su kazne za krivično djelo povreda ravnopravnosti, te je stavom 1 predviđen osnovni oblik ovog krivičnog djela, koje čini onaj „*ko zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti ili zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubjeđenja, pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, invaliditeta, imovnog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva, drugome uskrati ili ograniči ljudska prava i slobode utvrđene Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenim međunarodnim ugovorima ili mu na osnovu ove razlike daje povlastice ili pogodnosti*”, dok će se učinilac ovog krivičnog djela kazniti kaznom zatvora do tri godine.

Kvalifikovani oblik navedenog krivičnog djela sadržan je u stavu 2 ovog člana i postoji ako je povreda ravnopravnosti učinjena **“zbog mržnje prema pripadniku grupe određene na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti”**, te će se počinitelj ovog oblika krivičnog djela kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina.

Najteži oblik ovog krivičnog djela određuje se u odnosu na učinioca, te ukoliko krivično djelo predviđeno stavom 2 učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

Ovim krivičnim djelom štiti se **Ustavom proklamovana pravna jednakost svih građana Crne Gore** i ista je od dana donošenja Krivičnog zakonika Crne Gore mijenjana zbog usaglašavanja sa ratifikovanim i opšteprihvaćenim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima, na način što je proširen objekat krivičnopravne zaštite i na druga svojstva koja nijesu bila obuhvaćena prvim zakonskim rješenjem.

Učinilac ovog krivičnog djela može biti bilo koje lice. Međutim, iz prirode djela proizilazi da izvršilac može biti lice koje je u mogućnosti da odlučuje o pravima građana.³

Krivičnopravna zaštita obezbjeđuje se i u slučaju **izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje**, te je ovo krivično djelo posebno propisano članom **370 Krivičnog zakonika Crne Gore**. Stavom 1 navedenog člana određeno je da će se kaznom zatvora **od šest mjeseci do pet godina** kazniti onaj **“ko javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe koja je određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti”**.

---

² Krivični zakonik Crne Gore, Krivični zakonik Crne Gore, Službeni list RCG», br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i «Službeni list CG», br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 - drugi zakon, 44/2017, 49/2018, 3/2020, 26/2021 - ispravka, 144/2021 i 145/2021.

³ Kiurski, J., Antonijević, M., op. cit. str. 69.

Osim navedenih odredbi, zabrana izražavanja mržnje inkriminisana je i članom 443 Krivičnog zakonika Crne Gore, te je stavom 3 ovog člana propisano da *"ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili **propagira mržnju ili netrpeljivost po osnovu rase, pola, invaliditeta, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili drugog ličnog svojstva ili podstiče na rasnu ili drugu diskriminaciju**, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine."*

Zakon o medijima⁴ članom 36 zabranjuje objavljivanje informacija u medijima kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, političkog, vjerskog i drugog uvjerenja, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete zbog objavljivanja ovakvog sadržaja primjenjuju se odredbe Zakona o obligacionim odnosima.

Za suzbijanje rasprostranjenog govora mržnje na internetu posebno ukazujemo na postojanje zakonom ustanovljene obaveze osnivača **internet publikacija/portala da uklone komentar** koji predstavlja „očigledno nezakonit sadržaj“, kakav je gore citiran, i to bez odlaganja, **najkasnije u roku od 60 minuta od saznanja ili dobijanja prijave drugog lica**⁵. U protivnom, kazna za medije je od 1.000 do 8.000 eura, dok autori komentara podliježu i krivičnom gonjenju. Kodeks novinara obavezuje medije da definišu interna pravila vezano za komentare trećih lica, kao i da administrator moderira komentare po tim pravilima. Bitno je pomenuti da mediji nemaju nikakvu odgovornost prema komentarima koji se nalaze na njihovim nalozima na društvenim mrežama, pa je to jedan potpuno neregulisan prostor u kontekstu govora mržnje.

Zakon o elektronskim medijima⁶ članom 85, između ostalog, *takođe zabranjuje da se audio-vizuelnom medijskom uslugom podstiču mržnja ili diskriminacija po brojnim osnovama i dozvoljava ograničenje emitovanja programa iz Crne Gore, kao i reemitovanje programa iz drugih država ako promovišu mržnju.*

Međutim, i pored pobrojanih zakonodavnih rješenja, te **Ustavom propisane zabrane izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu**, ista je i dalje prisutna, a sudska praksa je pokazala da se najveći broj učinilaca krivičnih djela koja u sebi sadrže neki od oblika govora mržnje, **brane pravom na slobodu izražavanja proklamovanom u čl. 47 st. 1 Ustava Crne Gore i u čl. 10 st. 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.**

---

⁴ Zakon o medijima, «Službeni list CG», br. 82/2020 od 6.8.2020. godine

⁵ Novim Nacrtom zakona o medijima predviđa se produženje ovog roka sa 60 minuta na osam sati što bi dodatno usporilo borbu protiv govora mržnje u online prostoru.

⁶ Zakon o elektronskim medijima, «Službeni list CG», br. 46/2010, 40/2011 - 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 i 82/2020

Sudovi u Crnoj Gori su u obrazloženjima odluka ukazali da **sloboda izražavanja ne predstavlja apsolutno pravo, već je isto ograničeno**, pa je tako u čl. 47 st. 2 Ustava propisano da se **pravo na slobodu izražavanja može ograničiti pravom drugog na dostojanstvo, ugled i čast i ako se ugrožava javni moral i bezbjednost Crne Gore**, dok je odredbom čl. 10 st. 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama propisano, *pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi spriječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, spriječavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva*⁷, te se stoga izražavanje mržnje prema drugome, po bilo kom osnovu, ne može opravdavati slobodom izražavanja.

Prema izvještaju **Ombudsmana o zaštiti od diskriminacije** za prvih šest mjeseci 2021. godine⁸, konstatovano je da su se instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u najvećem broju slučajeva obraćali/e žene, porodilje, žrtve nasilja u porodici i partnerskim odnosima, lica sa invaliditetom, lica lišena slobode, starija lica, pripadnici LGBTQ+ populacije, pripadnici nacionalnih manjina i to prije svega Romi i Egipćani i **ukazivano je upravo na govor mržnje**.

Uprava policije je registrovala 92 slučaja diskriminacije, od kojih su 82 počinjena od strane nepoznatog izvršioca. Svih 81 prijava (odnosno 95 odsto) koje su podnijete od strane **LGBT Foruma Progres (J.B.) odnose se na komentare koje su građani/ke iznosili na Facebook profilima**.

Od 92 registrovana događaja, **10 su podnijeta po osnovu nacionalne diskriminacije**, a ostali po osnovu **seksualne orijentacije (82)**. I pored preduzetih mjera, jedan broj izvršilaca (22) nije bilo moguće identifikovati, ugašeni su profili na Facebook-u (vrijeđanje po osnovu seksualne orijentacije), a u dva slučaja sud za prekršaje je izrekao novčane kazne zbog prekršaja iz člana 19 Zakona o javnom redu i miru i u 25 evidentiranih slučajeva diskriminacije predmeti su u radu.

Savjet Evrope na konferenciji „Promocija različitosti i jednakosti na Zapadnom Balkanu“⁹ je zaključio da su najčešći motivi za zloupotrebu slobode izražavanja u zemljama Zapadnog Balkana **nacionalne, vjerske, političke razlike, odnos prema LGBTIQ populaciji, Romima, Egipćanima i migrantima**.

---

⁷ Presuda Apelacionog suda Crne Gore, Kž. 57/21 od 29. 9. 2021

⁸ Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar - 31. jul 2021. godine

⁹ Za vaša prava u skladu sa evropskim standardima, Savjet Evrope, dostupno na: <https://rm.coe.int/hf45-leaflet-srp/16809f277c>

Kada je u pitanju govor mržnje sadržan u medijima, dostupna istraživanja pokazuju da je on u porastu, a razlog za to je, između ostalog, nemogućnost ulaska u trag vlasnicima medijskih portala radi kažnjavanja za nepostupanje po zakonom ustanovljenim odredbama. U crnogorskom medijskom zakonodavstvu postoji dosta prostora za zloupotrebe, posebno kada se radi o poslovanju portala sa sjedištem van Crbe Gore. Takođe, iz izvještaja Ombudsmana može se zaključiti da se u slučajevima postojanja govora mržnje nadležni organi **rijetko odlučuju za krivično gonjenje, pa se većina slučajeva tretira kao prekršaj** u okviru **Zakona o javnom redu i miru**. Ovakve, blage sankcije, za posljedicu imaju ponavljanje nedozvoljenog ponašanja.

Na pitanje "Da li mislite da su mladi u Vašem okruženju dovoljno informisani i edukovani o opasnostima koje sa sobom nose predrasude, govor mržnje i netolerancija?", preko 66% ispitanika je odgovorilo da uglavnom ili da uopšte mladi nijesu informisani i edukovani. Takođe, na pitanje „Da li smatrate da u Crnoj Gori mediji utiču na širenje govora mržnje?“ oko 86% ispitanika je istaklo da mediji djelimično i u potpunosti utiču na širenje govora mržnje.

Čak oko 95% njih smatra da je za podizanje svijesti o toleranciji i poštovanju različitosti vrlo i djelimično bitno formalno i neformalno obrazovanje. (Podaci iz ankete NVO MASTER)

Imajući u vidu uticaj koji mediji imaju na mlade ljude, neophodno je sprovesti izmjene i dopune relevantnih zakona kako bi se **pooštrile sankcije za vlasnike portala, i lica koja otvoreno podstiču širenje mržnje po bilo kom osnovu**, i osmisliti nove mehanizme represije govora mržnje u medijima, a što će se najbolje realizovati usaglašavanjem domaćih propisa sa standardima EU, uz usvajanje dobre prakse zemalja članica, koje su ove probleme prevazišle dobrim zakonodavnim okvirom.

Bitno je napomenuti da se govoru mržnje ne može prići samo iz ugla krivičnog zakonodavstva ili represivnog aparata, već podizanjem svijesti i edukacijom cjelokupnog društva, **a nadležne institucije i organizacije civilnog sektora moraju djelovati zajedno kako bi taj problem efikasno bio riješen.**

2. 2. NACIONALNE MANJINE

Pojam **nacionalne manjine** danas je u opštoj upotrebi, mada ne postoji međunarodno prihvaćena pravna definicija nacionalnih manjina, jer nijedan evropski ni opšti međunarodni pravni instrument zaštite manjinskih prava nije praćen posebnom definicijom (nacionalne) manjine. Ponuđeno je, doduše, nekoliko neslužbenih određenja, a pojedina su se tijela za sprovođenje ili praćenje manjinskih prava time koristila.¹⁰

Parlamentarna skupština **Savjeta Evrope** dala je u svojoj Preporuci 1201 (1993) neformalnu definiciju nacionalne manjine radi primjene **Evropske konvencije o ljudskim pravima**. U tom smislu se, shodno članu 1 izraz 'nacionalna manjina' odnosi na grupu ljudi koja:

- a) ima prebivalište na teritoriji određene države i njeni su državljani;
- b) održava dugotrajne, čvrste i postojane veze s tom državom;
- c) pokazuje distinktivna etnička, kulturna, vjerska ili jezička obilježja;
- d) je dovoljno reprezentativna, mada je malobrojnija od ostatka stanovništva države ili njene regije;
- e) je motivisana brigom da zajedno sačuva ono što konstituira njenu zajednički identitet, uključujući njihovu kulturu, tradiciju, vjeru i jezik.¹¹

Crna Gora je prava manjina prvenstveno zaštitila **Ustavom**¹² gdje se članom **79 obezbjeđuje zaštita identiteta manjinskih naroda**, te je navedenom odredbom propisano sljedeće:

"Pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemče se prava i slobode koje mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima:

- 1) *na izražavanje, čuvanje, razvijanje i javno ispoljavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti;*
- 2) *na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika;*
- 3) *na upotrebu svog jezika i pisma u privatnoj, javnoj i službenoj upotrebi;*
- 4) *na školovanje na svom jeziku i pismu u državnim ustanovama i da nastavni programi obuhvataju i istoriju i kulturu pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;*
- 5) *da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu organi lokalne samouprave, državni i sudski organi vode postupak i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;*

---

¹⁰ Mesić, M., Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje: slučaj Hrvatske

¹¹ Savjet Evrope, dostupno na: <https://rm.coe.int/16806bef6a>

¹² Ustav Crne Gore - «Službeni list CG», br. 1/2007 od 25.10.2007. godine.

- 6) da osnivaju prosvjetna, kulturna i vjerska udruženja uz materijalnu pomoć države;
- 7) da sopstveno ime i prezime upisuju i koriste na svom jeziku i pismu u službenim ispravama;
- 8) da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i naselja, kao i topografske oznake budu ispisani i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- 9) na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije;
- 10) na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave;
- 11) na informisanje na svom jeziku;
- 12) da uspostavljaju i održavaju kontakte sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno-istorijsko nasljeđe, kao i vjerska ubjeđenja;
- 13) na osnivanje savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava."

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama¹³ se obezbjeđuje manjinskim narodima i drugim manjinskim nacionalnim zajednicama, odnosno njihovim pripadnicima, **zaštita ljudskih prava i sloboda garantovanih svim građanima, kao i zaštita posebnih manjinskih prava i sloboda**, dok je članom 2 ovog Zakona dato određenje manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, *kao svake grupe državljana Crne Gore, koja je bročano manja od ostalog preovlađujućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Crnu Goru i motivisana je željom za iskazivanjem i očuvanjem nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.*

Crna Gora se može smatrati multikulturalnom državom. Prema posljednjem popisu **MONSTAT-a iz 2011. godine, u Crnoj Gori živi etnički raznoliko stanovništvo i to lica koja su se deklarirala kao Crnogorci 44.69%, Srbi 29.02%, Bošnjaci 8.65%, Albanci 4.91%, Muslimani 3.31% , Romi 1.01% i Hrvati 0.97%**. Međutim, da bi Crna Gora održala potpuni multietnički sklad, mora dodatno da radi na podizanju svijesti o pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Shodno Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, u Crnoj Gori je formirano šest **savjeta nacionalnih manjina i drugih manjinskih zajednica** i to: Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori, Srpski nacionalni savjet u Crnoj Gori, Romski savjet u Crnoj Gori, Hrvatski savjet u Crnoj Gori, Bošnjačko Vijeće u Crnoj Gori i Savjet Muslimanskog naroda u Crnoj Gori.

Zaštita prava manjina obezbjeđuje se i primjenom odredbi **Zakona o zabrani diskriminacije**¹⁴ kojim je propisana **zabrana svakog vida diskriminacije, po bilo kom osnovu, uključujući i diskriminaciju na osnovu nacionalne pripadnosti i veze sa manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom.**

---

¹³Zakon o manjinskim pravima i slobodama - «Službeni list RCG», br. 31/2006, 51/2006 - Odluka US RCG, 38/2007, 2/2011, 8/2011 - ispravka i 31/2017.

¹⁴Zakon o zabrani diskriminacije - «Službeni list CG», br. 46/2010, 40/2011 - drugi zakon 18/2014 i 42/2017.

U konačnom, dodatni mehanizam zaštite prava manjina obezbijeđen je primjenom odredbi **Krivičnog zakonika Crne Gore**, u kome su decidno pobrojana krivična djela i sankcije za njihovo izvršenje, u slučaju povrede ravnopravnosti, te ugrožavanja sigurnosti kada je djelo učinjeno iz mržnje, kao i u slučajevima izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje.

Važno je napomenuti i da je Crna Gora sa ciljem unapređenja prava i zaštite manjina donijela **Strategiju manjinske politike 2019-2023**, kako bi doprinijela daljem osnaživanju manjina za punopravno i nediskriminatorno učešće u društveno-ekonomskim i političkim procesima u Crnoj Gori, a osnova za navedenu Strategiju jeste **Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSOR)**.

Ciljevi i mjere sadržani u Strategiji manjinske politike 2019-2023. predstavljaju dalju operacionalizaciju gore navedenih elemenata NSOR-a, i njima se **osnažuje poštovanje ljudskih prava manjina, potvrđuje multietničnost i multikonfesionalnost crnogorskog društva kao društveni resurs i dodatna vrijednost, te jačaju interetničku povezanost, toleranciju i društveni sklad u Crnoj Gori**, kao pretpostavke održivog društveno-ekonomskog razvoja.¹⁵

Važnu ulogu u zaštiti prava manjina ima i **Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore**¹⁶ koji je osnovan od strane Skupštine Crne Gore **Odlukom o osnivanju Fonda za manjine**¹⁷. Fond je osnovan radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Fond ima svojstvo pravnog lica, a sredstva Fonda se obezbjeđuju iz budžeta Crne Gore i drugih izvora, u skladu sa zakonom.

Kada je riječ o politikama zapošljavanja, većina građana/ki smatra da su politike zapošljavanja u Crnoj Gori diskriminatorne prema pripadnicima/ama nacionalnih manjina. Preciznije, 58 odsto je saglasno sa ovim stavom, dok suprotno misli nešto više od trećine građana/ki. Građani/ke percipiraju **Rome/kinje kao najugroženiju grupaciju i u ovoj oblasti**.¹⁸

Evropska komisija je u Izvještaju za Crnu Goru za 2021. godinu¹⁹ konstatovala da je tokom 2020. godine Ombudsman obradio 19 slučajeva diskriminacije manjina u području rada i zapošljavanja, podzastupljenosti u organima javne vlasti, obrazovanja te kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. U konačnom, Komisija zaključuje da nedavni slučajevi govora mržnje, napada i diskriminacije nacionalnih manjina predstavljaju zabrinjavajući trend.

---

¹⁵ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Strategija manjinske politike 2019-2023, jun 2019. godine

¹⁶ Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, <http://www.fzm.me/v/index.php/naslovnal>

¹⁷ Službeni list Crne Gore, broj 13/08, od 26.02. 2008.godine

¹⁸ Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Šesti izvještaj crne gore o primjeni Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, jul 2022. godine

¹⁹ Izvještaj EK o Crnoj Gori za 2021. godinu, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Montenegro%202021%20report.PDF>

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori je u Izvještaju za 2021. godinu²⁰ ukazao da je Upravi policije od registrovanih 92 slučaja diskriminacije, deset (10) podnijeto po osnovu rasne -nacionalne diskriminacije.

Zaštitnik je u navedenom Izvještaju konstatovao da je *u cilju jačanja položaja manjinskih naroda neophodna kontinuirana primjena instituta afirmativne akcije, dosljedno praćenje realizacije mjera i aktivnosti iz svih strateških dokumenata kao i osnažena uloga nacionalnih savjeta, kroz izraženiju konsultativnu i predlagačku funkciju u svim pitanjima od interesa za manjinsku zajednicu.*

Ustavni sud Crne Gore je u Usporednoj analizi sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i Suda pravde Evropske unije²¹ izvršio studiju pojma identične (uporedive) situacije (položaja), a princip zabrane diskriminacije se ogleda u komparaciji određenog predmetnog kriterijuma, **a sumnjivim se smatra postojanje tzv. „različitog tretmana“.**

Dobar primjer određenja ovog pojma u crnogorskom pravnom sistemu nalazimo u praksi Osnovnog suda u Podgorici: *„Takođe, treba istaći da tužilje, ne samo da nijesu učinile vjerovatnim akt diskriminacije, nego nijesu identifikovale osobu ili grupu osoba (tzv. upoređivače) u odnosu na koje bi se utvrdilo različito postupanje u sličnim ili istim situacijama, na koji način bi se mogla utvrđivati dostupnost određenim pravima tužilja u odnosu na „upoređivače“, jer diskriminacija postoji u slučajevima kada se **različito tretiraju osobe u istim slučajevima, bez postojanja objektivnog i razumnog opravdanja**, ili onda kada se bez objektivnog i razumnog opravdanja ne tretiraju različito ljudi koji se nalaze u bitno različitim situacijama (slučaj ESLJP, Thlimmenos protiv Grčke)...“²²*

“Test komparacije” se u praksi Ustavnog suda formalno javlja u sličnom obliku kako u praksi najviših nacionalnih sudskih instanci, tako i nadnacionalnih sudova. Ustavni sud u svojoj praksi obično definiše ovaj princip kao: *“Ustavom zajamčena jednakost svih pred zakonom, dakle, podrazumijeva jednakost prava i obaveza u istovjetnom pravnom položaju...”²³*

Potvrdu ovog stava predstavlja i sam koncept „afirmativne akcije“ (pozitivne diskriminacije) iz prakse Ustavnog suda, samo u obrnutom smislu. Dakle, ukoliko bi jedini reper u okviru testa komparacije bili pravni aspekti određene situacije bez vođenja računa o faktičkim konsekvencama istih, onda ova vrsta pozitivne diskriminacije nikada ne bi mogla postojati. Preciznije, u okviru „afirmativne akcije“ **Ustavni sud smatra da, iako dvije situacije jesu identične u pravnom smislu, one nijesu identične u faktičkom smislu – “faktička nejednakost”.**

---

²⁰ Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar - 31. jul 2021. godine

²¹ ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE U PRAKSI USTAVNOG SUDA CRNE GORE: Usporedna analiza sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i Suda pravde Evropske unije 2014. godina

²² Osnovni sud u Podgorici (26.11.2012) P.br. 768/11

²³ Ustavni sud Crne Gore (24. decembar 2009) U.br. 119/09.

Dakle, iako manjinski narodi imaju sva prava kao i većinski narod, činjenica da oni predstavljaju procentualno mali broj populacije u faktičkom smislu ih čini neuporedivim sa većinskim stanovništvom, te isto zahtjeva i različit tretman, odnosno povoljniji tretman manjinskih naroda.

U navedenoj Analizi konstatovano je da nije dovoljno da Ustavni sud Crne Gore analizira da li se lica nalaze samo u identičnoj pravnoj, već što je daleko važnije, da li se nalaze u identičnoj faktičkoj (činjeničnoj) situaciji, što bi rezultiralo i obavezom jednakog tretmana. Na ovaj način Ustavni sud bi djelovao korektivno, i upravo otklanjao greške zakonodavca koji je faktički (suštinski) identične ili veoma slične situacije normirao različito. Ovim putem bi bio značajno povećan opseg prava kao i broj situacija u kojima bi se lica pod jurisdikcijom Ustavnog suda mogla pozivati i ostvarivati zaštitu u vezi sa kršenjem principa jednakosti/nediskriminacije.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, je dana 05.12.2022. godine objavilo rezultate istraživanja o trendovima u oblasti diskriminacije u Crnoj Gori²⁴, te je ukazano da je od 2010. do 2022. godine, **značajno smanjen procenat stanovnika Crne Gore koji su se osjećali diskriminisanim.**

Sa druge strane, **čak 79 odsto** ispitanika/ca smatra da se **predrasude najčešće ispoljavaju u odnosu na nacionalnu pripadnost, dok 30,5 odsto mladih smatra da su bili žrtva diskriminacije po osnovu nacionalne, odnosno 23,4 odsto po osnovu vjerske pripadnosti.** Nešto više od polovine ispitanih, **njih 52,6 odsto bi stupilo u brak sa osobom druge vjeroispovjesti, dok je za 14,9 odsto to neprihvatljivo.** (Podaci online anketa NVO MASTER)

I dalje postoji značajan prostor za unapređenje primjene zakonskih rješenja koja se tiču zaštite prava manje brojnih naroda, i potrebno je poboljšnje rada nadležnih organa. Takođe, neophodno je dalje raditi na podizanju svijesti građana/građanki i njegovati kulturu multikulturalizma.

---

²⁴ Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Istraživanje o trendovima u oblasti diskriminacije u Crnoj Gori, <https://www.gov.me/clanak/predstavljeni-rezultati-istrazivanja-o-trendovima-u-oblasti-diskriminacije-u-crnoj-gori>

2.3. ROMI I EGIPĆANI (RE populacija)

Romi i Egipćani predstavljaju dio populacije u Crnoj Gori, a prema posljednjem popisu stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori iz 2011. godine, 6.251 lice se izjasnilo da pripada **romskoj nacionalnosti**, što predstavlja **1,01% od ukupnog stanovništva**, dok populacija **Egipćana** broji 2054 lica, odnosno **0,33% od ukupnog broja stanovništva**²⁵. Međutim, prema podacima nekih međunarodnih organizacija Roma i Egipćana na teritoriji Crne Gore ima mnogo više nego što pokazuju podaci posljednjeg popisa.

Pripadnici ovih populacija predstavljaju jednu od manjinskih zajednica koja se nalazi u najtežem položaju u mnogim zemljama, pa i u Crnoj Gori, što se manifestuje kroz nizak nivo učešća u obrazovanju, na tržištu rada, **neadekvatnom socijalnom i zdravstvenom zaštitom, ali i neposjedovanjem ličnih dokumenta, kao i velikim brojem slučajeva diskriminacije protiv ove kategorije.**

Čitavim nizom pravnih propisa u **Crnoj Gori se garantuje pravna sigurnost i zaštita Roma i Egipćana kao što su Zakon o zabrani diskriminacije, Krivični zakonik Crne Gore, Zakon o manjinskim pravima i slobodama, Zakon o crnogorskom državljanstvu, Zakon o strancima, Zakon o matičnim registrima, Zakon o vanparničnom postupku, Porodični zakon**, itd.

Strateški ciljevi koji se odnose na obezbjeđenje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja Roma i Egipćana, povećanje broja romske i egipćanske djece koja završavaju osnovno obrazovanje, kao i adekvatno uređenje njihovog pravnog statusa, postavljeni su u **Nacionalnoj strategiji održivog razvoja do 2030. godine**, koja predstavlja implementacioni dokument Agende održivog razvoja 2030. u Crnoj Gori.

Jedan od ključnih strateških dokumenata za unapređenje postojećeg stanja i položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori je **Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025.** koja je postavila svoj glavni strateški cilj, a to je „poboljšanje socio-ekonomskog i pravnog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, kroz **izgradnju inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi i eliminisanju svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva**“²⁶.

Akcioni plan za Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025, zasniva se na deset operativnih ciljeva, a to su:

---

²⁵ Monstat, Popis 2011, dostupno na [https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf)

²⁶ Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period 2021-2025, <https://javnepolitike.me/strateski-dokumenti/>

- *Unapređenje institucionalne i društvene borbe protiv svih oblika diskriminacije i aniticismizma sa kojima se suočava romska i egipćanska zajednica;*
- *Smanjenje nivoa siromaštva, socijalne ekskluzije i postojećeg socio-ekonomskog jaza između romske i egipćanske populacije i većinskog stanovništva;*
- *Povećanje nivoa političke participacije i zastupljenosti romske i egipćanske zajednice u procesu izrade, sprovođenja i monitoringa javnih politika;*
- *Obezbjedenje stalnog, pristojnog, pristupačnog i desegregiranog stanovanja za pripadnike romske i egipćanske zajednice;*
- *Unapređenje dostupnosti, efektivnosti i kvaliteta obrazovanja za sve pripadnike romske i egipćanske zajednice;*
- *Obezbjedenje pristupa kvalitetnom i održivom zapošljavanju za pripadnike romske i egipćanske zajednice;*
- *Unapređenje zdravstvene zaštite romske i egipćanske zajednice i povećavanje jednakog pristupa kvalitetnom zdravstvenom sistemu i socijalnim uslugama;*
- *Unapređenje položaja romske i egipćanske zajednice kroz rješavanje pitanja građanskog statusa i posjedovanja ličnih dokumenta;*
- *Unapređenje pravne i institucionalne zaštite Romkinja i Egipćanki od rodno zasnovanog nasilja;*
- *Obezbjedenje socijalne i pravne zaštite romske i egipćanske djece od nasilja u porodici, dječjeg braka i prosjačenja.*

Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. predviđa podizanje svijesti o trgovini ljudima među opštom populacijom i ranjivim grupama gdje značajnu ulogu zauzimaju Romi i Egipćani, a posebna pažnja se posvećuje podizanju svijesti romske i egipćanske populacije o **negativnim posljedicama sklapanja nedozvoljenih brakova kao oblika ispoljavanja krivičnog djela trgovine ljudima.**

Takođe, strateški dokumenti koji imaju za cilj poboljšanje položaja i pravnog statusa Roma i Egipćana u crnogorskom društvu su i **Program ekonomskih reformi Crne Gore (PER) 2021-2023, Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025, Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2024, Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025 i Strategija za mlade 2017-2021.**

U **Izveštaju Evopske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu**²⁷ se navodi da Romi i Egipćani nijesu prepoznati kao zasebna kategorija odvojena od drugih vulnerabilnih i socijalno ugroženih grupa u kontekstu prisilnog iseljenja. Pored toga, stopa upisa Roma i Egipćana u osnovne škole je opala, dok je došlo do blagog porasta u broju srednjoškolaca i djece u vrtićima, a **17 studenata se upisalo na fakultet.** Ministarstvo unutrašnjih poslova je u februaru 2020. godine

---

²⁷ Izveštaj EK o Crnoj Gori za 2021. godinu, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Montenegro%202021%20report.PDF>

osnovalo **Koordinaciono tijelo za praćenje implementacije protokola za rad sa djecom koja su na ulici**, međutim, nijesu prijavljeni konkretni rezultati, a još uvijek nema dokaza da se sistematično radi na rješavanju dječijeg prosjačenja i dječijih brakova. Izvještaj pokazuje da mjere koje primjenjuje nacionalni Zavod za zapošljavanje ili lokalne samouprave nijesu održive i ne rješavaju probleme dugoročne nezaposlenosti Roma. **Diskriminacija je često prepreka za zapošljavanje, kao i ograničena funkcionalna pismenost velikog broja Roma koji traže posao.**

Takođe, nepostojanje svijesti o **važnosti upisa rođenja i državljanstva ostaje jedan od uzroka koji dovodi do apatridije, naročito među Romima i Egipćanima**²⁸. Ovaj problem se najviše odnosi na pravni status interno raseljenih lica sa Kosova (IRL). Pored IRL, Romi i Egipćani, domicilni ili članovi porodica IRL, čine najveći dio lica koja žive u Crnoj Gori, a u riziku su od apatridije, iz razloga što oni ili njihovi roditelji **ne mogu da ostvare upis u matične registre u Crnoj Gori ili u državi porijekla.**

Nešto preko **75 odsto mladih je u potpunosti saglasno sa izjavom da pripadnici romske populacije zaslužuju svog predstavnika u Skupštini Crne Gore**, dok je 14 odsto uglavnom saglasno sa ovom izjavom. Sa druge strane, većina mladih je istakla da su svjedočili slučajevima diskriminacije pripadnika/ca romske populacije. (Podaci online ankete NVO MASTER)

---

²⁸ Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2021. godinu, file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/izvjestaj-evropske-komisije-o-napretku-crne-gore-za-2021-godinu-1%20(1).pdf

2.4. LGBT+

Pojam LGBT se odnosi na **lezbijke, gej, biseksualne i transrodne/transeksualne osobe**. Međutim, **Savjet Evrope** prepoznaje da se ova oznaka ne uključuje sve one koji nijesu heteroseksualne orijentacije ili čiji se rodni identitet ne temelji na tradicionalnoj rodnoj binarnosti, iz kog razloga je ovim slovima dodat znak „+“ , koji se koristi za uključivanje osoba čiji se identiteti ne uklapaju u tipične binarne predstave o muškom i ženskom polu, ili koje su se odlučile identifikovati pomoću drugih kategorija kako bi opisali svoj rodni identitet ili lično razumijevanje svoje seksualnosti.²⁹

Crna Gora se i dalje smatra tradicionalnom zemljom koja nije u potpunosti prihvatila adekvatno razumijevanje svih ljudskih prava, kao što je pripadnost LGBT+ populaciji. O tome svjedoče i verbalni i fizički napadi na pripadnike/ce ove populacije, kao i brojni slučajevi diskriminacije.

Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori 2019-2023. predstavlja izraz kontinuiteta politike Vlade Crne Gore da **radi na unapređenju i zaštiti prava i sloboda LGBT osoba**.³⁰ Ona predstavlja odgovor na uočen izazov u vezi sa društvenim prihvatanjem LGBT osoba, odnosno na **još uvijek izraženu društvenu percepciju opterećenu stereotipima i predrasudama prema ovoj društvenoj grupi**. Takođe, Strategija se temelji na izvještajima i preporukama brojnih međunarodnih tijela u kojima se navede brojne preporuke za unapređenje na nivou politika, uspostavljanje efikasnijih mehanizama zaštite prava i efikasniju borbu protiv diskriminacije.

Pored Ustavom zajamčenih prava i sloboda, dodatna zaštita LGBT+ osobama definisana je odredbama **Krivičnog zakonika Crne Gore, Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore**.

Osim navedenih zakona, važno je pomenuti da je Crna Gora 2020. godine usvojila **Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola**, koji je stupio na snagu 2021. godine, što predstavlja prvi korak u već ustanovljenoj praksi zemalja članica Evropske unije kada je u pitanju sklapanje istopolnih brakova. U međuvremenu, u Službenom listu Crne Gore objavljen je Pravilnik o izgledu i sadržaju obrasca izvoda iz registra životnih partnerstava osoba istog pola, a isti je stupio na snagu 15. jula 2021. godine.

---

²⁹ Savjet Evrope, preuzeto sa: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/lgbt->

³⁰ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori 2019-2023, mart 2019. godine

Nadalje, **Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030**³¹, tiče se unapređenja života LGBT osoba, i to kroz realizaciju sljedećih mjera: **eliminacija diskriminacije LGBT osoba, te podsticanje kulturne raznolikosti kroz osnaživanje kulturne djelatnosti marginalnih i marginalizovanih grupa (mladi, stari, žene, LGBT osobe, osobe sa invaliditetom) i obezbjeđenje tolerancije prema tom segmentu kulture.**

Međutim, **Izveštaj Ombudsmana za 2021. godinu**³² ukazuje da su u 2021. godine pripadnici LGBT+ populacije pritužbama ukazivali na postojanje govora mržnje na osnovu njihove seksualne orijentacije.

Prema podacima iz posebne evidencije **Uprave policije** o slučajevima prijavljene diskriminacije, čak 81 prijava podnijeta je od strane LGBT Foruma Progres, dok se registrovane prijave uglavnom odnose na komentare koje su građani iznosili na Facebook stranicama.

Takođe, dosadašnja sudska praksa pokazala je da **ne postoji ustanovljeni standard kada je u pitanju postupanje u predmetima koji se odnose na nasilje nad LGBT+ osobama, a većina djela protiv te zajednice bude procesuirana u prekršajnom postupku, rijetko u krivičnom.**

Prvu presudu u crnogorskom pravosuđu kojom je **ustanovljena diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije, donio je Osnovni sud u Podgorici 17. maja 2013. godine**, a ista je potvrđena presudom Višeg suda 08. aprila 2014. godine. Presudom Višeg suda u bitnom je konstatovano da sa pravom Osnovni sud ukazuje *da su seksualna orijentacija i rodni identitet sastavni dio korpusa ljudskih prava, a što je regulisano i Ustavom Crne Gore i najzad Zakonom o zabrani diskriminacije, pa je prednost u konkretnom slučaju data pravu na zaštitu navedenih prava u odnosu na pravo na slobodu izražavanja tuženog o homoseksualnosti u Crnoj Gori povodom „Parade ponosa“, te da se sloboda izražavanja ne može zloupotrebljavati radi osude zbog drugačije seksualne orijentacije.*³³ Donošenjem navedene odluke, crnogorsko pravosuđe je pokazalo da su sudovi stali u zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda, te da se **diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije i povreda prava na privatnost ne toleriše.** Međutim, ove prakse su uprkos tome nastavljene, te su pripadnici/ce LGBT+ populacije i dalje izloženi diskriminaciji i govoru mržnje.

---

³¹ Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija održivog razvoja, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/6852d215-af43-4671-b940-cbd0525896c1>

³² Izveštaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar - 31. jul 2021. godine

³³ Presuda Višeg suda u Podgorici Gž 3195/2013 od 08. aprila 2014. godine

Prva „Parada ponosa“ u Crnoj Gori održana je 24. jula 2013. godine u Budvi i ista je ispraćena uz nered, te verbalno i fizičko nasilje nad učesnicima/cama parade. Ovakvi neredi pratili su i drugu paradu ponosa koja je održana iste godine u Podgorici, kada je pričinjena i znatna materijalna šteta. Ostale parade održane su bez nereda, što može ukazivati na to da **crnogorsko društvo polako prihvata različitosti. Poslednja, jubilarna parada ponosa održana je u Podgorici 08. oktobra 2022. godine pod sloganom «Nema više ali» i protekla je bez incidenata.**

Za 78 odsto ispitanih mladih u potpunosti je ili uglavnom prihvatljivo da im najbolji prijatelj/ca budu pripadnici LGBT+ populacije, što može ukazivati na to da dolazi do određenog stepena jačanja svijesti kod mladih, te da se smanjuje nivo netrepeljivosti prema ovoj populaciji. (Podaci ankete NVO MASTER).

2.5. OSOBE SA INVALIDITETOM (OSI)

Jedna od deset osoba u Crnoj Gori živi sa nekim oblikom invaliditeta. Prema dostupnim podacima MONSTAT-a, od ukupnog broja stanovnika Crne Gore, **11 odsto (68.064) njih se suočava sa preprekama pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti uzrokovanih dugotrajnom bolešću, invaliditetom i starošću.** Takođe, 5 odsto građana ima otežano kretanje, 2 odsto ima probleme sa vidom, dok jedan odsto stanovništva ima problem sa sluhom, a lica sa invaliditetom u Crnoj Gori suočavaju se sa brojnim preprekama i diskriminacijom u svakodnevnom životu.

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica sa invaliditetom u odnosu na druga lica, kao i **isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice sa invaliditetom, zbog kojeg se licu sa invaliditetom otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim oblastima javnog i privatnog života.**

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i pozivanje, pomaganje, podsticanje ili podstrekavanje, davanje instrukcija, uznemiravanje, kao i najavljena mogućnost da određeno lice ili grupa lica sa invaliditetom budu izloženi diskriminaciji. **Terminološka diskriminacija osoba sa invaliditetom je jako težak oblik diskriminacije, jer korišćenje neadekvatnih termina može negativno da utiče na sliku koju osobe sa invaliditetom imaju o sebi i društvu čiji su i oni punopravni članovi.** Upravo mediji imaju ključnu ulogu kada je riječ o kreiranju dominantnog narativa, a time i mišljenja javnog mnjenja.

Prema **Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom Ujedinjenih nacija** „osobe sa invaliditetom su osobe koje imaju dugoročne tjelesne, mentalne, intelektualne ili senzorne smetnje koje u kombinaciji sa različitim barijerama mogu ometati njihovo potpuno i stvarno učešće u društvu na ravnopravnim osnovama sa drugima.” Takve barijere uključuju fizičke prepreke, zakonska ograničenja, praktične aranžmane i društvene stavove koji ih de facto isključuju ili smanjuju njihovo učešće.

Osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori su gotovo na svakom koraku izložene diskriminaciji budući da im nije obezbijeđen pristup najvećem broju javnih ustanova, a time i servisima zdravstvene i socijalne zaštite. Takođe, većina biračkih mjesta u Crnoj Gori nije prilagođena osobama sa invaliditetom, pa je ugroženo njihovo pravo na ostvarenje biračkog prava.

Preporukama komiteta UN na zaključna zapažanja je navedeno da je neophodno obezbijediti obuku javnih i privatnih medija o Konvenciji, sa **posebnim akcentom na pristup zasnovan na ljudskim pravima i podstaći prikazivanje pozitivne slike o osobama sa invaliditetom, njihovim pravima i njihovom doprinosu društvu, u cilju uklanjanja negativnih stereotipa i predrasuda prema osobama sa invaliditetom.** U skladu sa navedenim potrebno je preduzeti efektivne i adekvatne mjere, radi podizanja nivoa svijesti o OSI u čitavom društvu i promovisanja poštovanja njihovih prava i dostojanstva.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima navodi da je neophodno kroz edukativne aktivnosti podizati nivo informisanosti, svijesti i znanja o uvažavanju lica sa invaliditetom, bez diskriminacije. Pored toga, kroz aktivnosti je potrebno stavljati akcenat na ostvarivanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava neophodnih za slobodan razvoj OSI.

Strategija zaštite lica sa invaliditetom (2022-2023) propisuje da je neophodno smanjiti nivo barijera i prepreka sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom prilikom pristupa medijima, kao i **podsticati medije da promovišu prava i zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom, eliminisati stereotipe i predrasude o licima sa invaliditetom, kao i štetne radnje kojima se diskriminišu ova lica u svim oblastima života, uključujući i predrasude zasnovane**

na polu i uzrastu, pokrenuti i sprovesti kampanje za podizanje nivoa svijesti javnosti o licima sa invaliditetom i njihovim pravima, uključujući rad sa djecom, od najranijeg uzrasta i kroz sve nivoe obrazovnog sistema.

Nešto više od 35 odsto ispitanih mladih smatra da se predrasude najčešće ispoljavaju prema osobama sa invaliditetom. Istovremeno, najveći broj ispitanika/ca (85 odsto) je u potpunosti saglasno sa izjavom da bi zaposlili osobu sa invaliditetom ukoliko bi ona ispunjavala sve kriterijume. (Podaci ankete NVO MASTER)

2.6. RODNA RAVNOPRAVNOST

Definicija **rodne ravnopravnosti** data je u **Zakonu o rodnoj ravnopravnosti**³⁴, gdje je određeno da ista *podrazumjeva ravnopravno učešće žena i muškaraca, kao i lica drukčijih rodnih identiteta u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada.*

Članom 4 ovog Zakona bliže je propisano šta se sve podrazumijeva pod diskriminacijom po osnovu pola, dok je članom 6 određeno da se **zaštita lica diskriminiranih po osnovu pola ostvaruje u skladu sa zakonom kojim se uređuje zabrana diskriminacije i zakonom kojim se uređuje nadležnost Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore.**

Dakle, Zakon o rodnoj ravnopravnosti je krovni zakon kojim se **garantuje i štiti rodna ravnopravnost**, a ova oblast sadržana je i u **Ustavu kroz garantovanje** prava na jednakost polova. I na ovu oblast primjenjive su odredbe **Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava.**

Dodatno, ratifikovanjem relevantnih međunarodnih ugovora i konvencija kojima se štiti rodna ravnopravnost, Crna Gora se obavezala na dosljedno sprovođenje zaštite rodne ravnopravnosti, te **kontinuiran rad na poboljšanju uslova za ravnopravno učešće polova u svim sferama društvenog života.**

---

³⁴ Zakon o rodnoj ravnopravnosti, «Službeni list RCG», br. 46/2007, 40/2011, 35/2015.

I pored uspostavljanja zakonodavnog okvira, te kontinuirane promocije rodne ravnopravnosti od strane nadležnih organa uz učešće nevladinog sektora, evidentno je da u crnogorskom društvu još uvijek **postoji rodna diskriminacija, naročito u pogledu uključenosti žena u politička i ekonomska zbivanja u zemlji.**

Iz navedenog razloga donijeta je **Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025**³⁵, gdje je kao glavni strateški cilj definisano **podizanje nivoa rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori do 2025. godine, dok se operativnim ciljevima tretira unapređenje oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta, povećanje nivoa učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa.**

Prema navedenoj Strategiji, **uzroci nejednakosti prepoznati** su u sljedećim oblastima:

- *Institucionalni mehanizmi za sprovođenje i nadzor nad sprovođenjem politika rodne ravnopravnosti nijesu dovoljno efikasni i efektivni u zaštiti žena i osoba drugih polnih i rodni identiteta od diskriminacije;*
- *Rodni stereotipi, predrasude i tradicionalna podjela uloga između muškaraca i žena su još uvijek veoma prisutni u svim segmentima društva;*
- *Nedovoljan nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju jednak pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa.*

Istraživanje o stavovima i percepcijama građana i zaposlenih u javnoj upravi o rodnoj ravnopravnosti, predstavljeno na konferenciji UNDP-a u Crnoj Gori³⁶ **pokazalo je da svaki drugi građanin vjeruje da se žene i muškarci toliko razlikuju da je rodnu ravnopravnost nemoguće u potpunosti postići.** Istraživanje je pokazalo i da polovina građana vjeruje da poslodavac ima zakonsko pravo da traži potvrdu da kandidatkinja za posao nije u drugom stanju, **dok bi 3/4 zaposlenih u institucijama podržali uvođenje kvota za žene na visoko rangiranim rukovodećim pozicijama u Vladi.**

Međutim, **Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori** je u Izvještaju za 2021. godinu³⁷, u pogledu rodne ravnopravnosti konstatovao da je došlo do unapređenja u ovoj oblasti kada je u pitanju zakonodavni okvir, te je tako *Zakonom o izmjenama i dopunama opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju* uvedena rodna komponenta u pogledu izbora organa upravljanja, pa

---

³⁵ Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021 – 2025, 11. mart 2021.

³⁶ Ipsos Strategic Marketing za potrebe Kancelarije Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Crnoj Gori (UNDP Montenegro) - Stavovi i percepcije zaposlenih u javnoj upravi i ocjena primjene načela rodne ravnopravnosti u institucijama javne vlasti

³⁷ Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar - 31. jul 2021. godine

je članom 153g predviđeno: **“Prilikom izbora članova školskog, odnosno upravnog odbora vodi se računa o ravnomjernoj zastupljenosti polova”**. Zatim, u pogledu izbora organa rukovođenja članom 153h propisano je: **“Prilikom izbora organa rukovođenja u situaciji kada kandidati za popunjavanje radnog mjesta ostvare iste rezultate u procesu provjere uslova, kompetencije, znanja i sposobnosti, prilikom donošenja odluke, vodi se računa o ravnomjernoj zastupljenosti polova”**, kao i u pogledu izbora pomoćnika direktora u noveli 153i gdje se predviđa: **“Prilikom izbora pomoćnika direktora škole, u situaciji kada kandidati za popunjavanje radnog mjesta ostvare iste rezultate u procesu provjere uslova, kompetencija, znanja i sposobnosti, prilikom donošenja odluke, vodi se računa o ravnomjernoj zastupljenosti polova.”**

Među postupcima koje je **Zaštitnik 2022. godine** pokrenuo po sopstvenoj inicijativi za utvrđivanje postojanja diskriminacije po osnovu pola, izdvaja se Mišljenje broj 266/22³⁸, a koje se odnosi na sadržaj, odnosno **komentare na Facebook stranici “Volim Podgoricu”**, a u odnosu na koje je prepoznat **seksizam i mizoginija**. Naime, uvidom u dostavljenu dokumentaciju, Zaštitnik je utvrdio da se većina komentara na Facebook stranici “Volim Podgoricu” a u vezi sa tekstom objavljenim na istom portalu pod naslovom **“XX: Uz blagoslov popa, ako izabereš da rodiš u određenoj opštini dobićeš 500 ili 1000 eura”**, **svodi na mizogini i seksistički govor, uvredljive i ponižavajuće komentare na račun osobe ženskog pola**, a koja je pritom poslanica.

Zaštitnik je u preporukama upućenim portalu ukazao da ubuduće kontroliše i moderira komentare kako bi se spriječilo objavljivanje stavova koji izazivaju, šire, podstiču i pravdaju mizogini, seksistički govor i diskriminaciju žena po osnovu pola, kao ličnog svojstva.

Upravi policije Crne Gore su date preporuke da nastavi da preduzima mjere i radnje iz svoje nadležnosti, **u cilju identifikovanja i procesuiranja lica koja su širila mizogini i seksistički govor** na Facebook stranici portala “Volim Podgoricu”, te da ubuduće u eventualno analognim situacijama prilikom kvalifikovanja prekršaja ima u vidu i relevantne **odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, kojim je govor mržnje predviđen kao poseban oblik diskriminacije.**

Rodno-stereotipni komentari i seksističke opaske i uvrede često su dio javnog diskursa u Crnoj Gori. U tom smislu, posljednje istraživanje Centra za istraživačko novinarstvo Crne Gore, koje je objavljeno sredinom decembra 2021. godine, govori da se čak **devet od deset ispitanika/ca na društvenim mrežama susrijetalo sa sadržajima kojim se napadaju ili omalovažavaju ministarke, poslanice, novinarke, aktivistkinje.**³⁹

---

³⁸ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, dostupno na https://www.ombudsman.co.me/docs/1667909248_04112022_preporuka_xx.pdf

³⁹ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, dostupno na https://www.ombudsman.co.me/docs/1664885473_stop%20seksizmu%20u%20crnoj%20gori%20final.pdf

Evropska komisija je u Izvještaju za Crnu Goru za 2021. godinu⁴⁰ zaključila da je uključenost žena u politički život i dalje je ograničena: nema žena među liderima političkih partija i veoma ih je malo u partijskim rukovodstvima. Izmjene i dopune Poslovnika Skupštine uvele su obavezu da se barem jedan potpredsjednik Skupštine bira iz reda poslanika manje zastupljenog pola, a poslanice iz svih političkih partija oformile su prvi Ženski klub u Skupštini 2020. godine.

Komisija je u Izvještaju takođe konstatovala da, kada je u pitanju **rodna ravnopravnost, evaluacija akcionog plana za period 2017-2021. godine je otkrila nedostatke u implementaciji, nedostatak svijesti i posvećenosti među institucijama, loš proces orodnjavanja politika, razlike u primjeni zakonskog okvira i slabu koordinaciju sa drugim strategijama na nacionalnom nivou.**

Indeks rodne ravnopravnosti za 2020. godinu za Crnu Goru (55) niži je za 12 poena od prosjeka u EU (67,4), a uglavnom se odnosi na nedovoljno političko i društveno učešće žena, ekonomsku nejednakost i neujednačenu podjelu odgovornosti. Žene se i dalje suočavaju sa poteškoćama i diskriminacijom prilikom zapošljavanja, ali i na radnom mjestu, vrlo malo ih se nalazi na pozicijama odlučivanja, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru, a u javnom diskursu sve su više prisutne seksističke i mizogine izjave kao i pokušaji diskreditacije žena u javnom životu.

Nešto preko **40 odsto** ispitanih mladih smatra da se **predrasude najčešće ispoljavaju po osnovu pola, dok je svaka peta osoba izjavila da je bila diskriminisana po osnovu pola. Skoro 60 odsto smatra da muškarci i žene nemaju jednake šanse da nađu dostojanstveno zaposlenje, dok bi skoro 90 odsto ispitanih glasao za ženu na izborima za predsjednika/cu države ukoliko bi ona bila najbolji/a kandidat/kinja.**

Više od polovine ispitanih mladih (58 odsto) apsolutno je saglasno sa tim da muškarci treba da se bave kućnim poslovima, dok je 26 odsto mladih uglavnom saglasno sa ovom tvrdnjom.

Mladi koji su se suočili sa diskriminacijom po osnovu pola, navode da je to uglavnom bilo vezano za proces zaposlenja, odnos poslodavca, odnos klijenata, pravo nasljedstva, itd. Takođe, određen broj mladih se sa ovom vrstom diskriminacije suočio i u institucijama obrazovanja i pravde.

---

⁴⁰ Izvještaj EK o Crnoj Gori za 2021. godinu, dostupno na: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Montenegro%202021%20report.PDF>

Imajući u vidu prepoznate probleme, neophodno je da svi kreatori javnih politika u zemlji u budućem periodu kontinuirano rade na osnaženju žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta, sa ciljem njihovog većeg učešća u političkom odlučivanju, kao i u ekonomskom životu.

Takođe, neophodno je podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja, rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu kroz sprovođenje edukativnih obuka i radionica, uz organizovanje kampanje za prevenciju pojave i eliminaciju seksizma, ravnomjerniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, kako bi se donijele adekvatne mjere za otklanjanje rodni stereotipa, a samim tim unaprijedilo crnogorsko društvo u cjelini.

III OMBUDSMAN

3.1 NADLEŽNOSTI ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA

Zakonom o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore⁴¹ uređuju se nadležnost, ovlašćenja, način rada i postupanje Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore (u daljem tekstu: Zaštitnik) u zaštiti ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom, zakonom, potvrđenim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, kao i druga pitanja od značaja za rad Zaštitnika/ce.

Navedenim Zakonom data je i jasna definicija ovog organa, te je tako članom 2 propisano da ***Zaštitnik samostalno i nezavisno, na načelima pravde i pravičnosti, preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kad su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja (u daljem tekstu: organi), kao i mjere za spriječavanje mučenja i drugih oblika nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i mjere za zaštitu od diskriminacije.***

Zaštitniku se može obratiti svako ko smatra da su aktom, radnjom ili nepostupanjem organa povrijeđena njegova/njena prava ili slobode, a postupak je u potpunosti besplatan.

---

⁴¹Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore «Službeni list CG», br. 42/2011, 32/2014, 16/2016 i 21/2017 .

Zaštitnik **nema ovlaštenja u odnosu na rad sudova**, osim kada postupa po pritužbama koje se odnose na odugovlačenje sudskog postupka, zloupotrebu procesnih ovlaštenja ili neizvršavanje sudskih odluka.

Kada ocijeni da je došlo do diskriminacije, **zaštitnik uz saglasnost diskriminisanog lica, postupa i preuzima mjere za zaštitu od diskriminacije, u skladu sa navedenim Zakonom i posebnim zakonom kojim je uređena zabrana diskriminacije**. U postupanju Zaštitnika u slučajevima diskriminacije od strane fizičkih ili pravnih lica shodno se primjenjuju odredbe Zakona o zaštitniku.⁴²

Osim **navedenih mehanizama zaštite ljudskih prava i sloboda**, Zaštitnik ima i sljedeće nadležnosti:

- *Zaštitnik može dati inicijativu za donošenje zakona, drugih propisa i opštih akata radi usaglašavanja sa međunarodno priznatim standardima u oblasti ljudskih prava i sloboda. Organ kojem je podnijeta inicijativa dužan je da se o njoj izjasni.*
- *Ukoliko smatra da je to potrebno radi zaštite i unapređenja ljudskih prava i sloboda, Zaštitnik daje mišljenje na predlog zakona, drugog propisa ili opšteg akta.*
- *Zaštitnik može da pokrene postupak pred Ustavnim sudom Crne Gore za ocjenu saglasnosti zakona sa Ustavom i potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima, odnosno saglasnosti drugih propisa i opštih akata sa Ustavom i zakonom.*
- *Zaštitnik u vršenju svoje funkcije djeluje na način što ukazuje, upozorava, kritikuje, predlaže ili preporučuje.*
- *Na zahtjev organa, Zaštitnik može dati mišljenje o zaštiti i unapređenju ljudskih prava i sloboda.*
- *Zaštitnik se bavi i opštim pitanjima od značaja za zaštitu i unapređenje ljudskih prava i sloboda i saraduje sa organizacijama i institucijama koje se bave ljudskim pravima i slobodama.*⁴³

Kada ustanovi da je došlo do povrede ljudskih prava, Zaštitnik daje mišljenje koje nije obavezujuće prirode, ali može biti od **pomoći u sporovima u kojima se tužbeni zahtjevi temelje na utvrđivanju postojanja diskriminacije i zabrani daljeg takvog postupanja**.

U izvještaju Evropske komisije za 2021. godinu⁴⁴ se, između ostalog, navodi da kada su u pitanju osnova prava, Crna Gora uglavnom ima uspostavljen dobar zakonodavni i institucionalni okvir,

---

⁴²Nadležnosti Ombudsmana, dostupno na <https://www.ombudsman.co.me/nadleznosti.html>

⁴³Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore "Službeni list CG br. 42/2011, 32/2014, 16/2016 i 21/2017 .

⁴⁴<https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Montenegro%202021%20report.PDF>

te da je postignut **određeni napredak u ispunjavanju obaveza utvrđenih međunarodnim instrumentima i aktima koji se odnose na zaštitu ljudskih prava**, ali ostaju izazovi u djelotvornoj implementaciji. Izvještaj ukazuje i na neophodnost poboljšanja istrage o prekomjernoj upotrebi sile od strane organa koji sprovode zakone, te o zločinima počinjenim iz mržnje.

Komisija je konstatovala da je broj etnički i vjerski motivisanih napada, zločina iz mržnje i govora mržnje porastao, te da je Crna Gora samo djelimično ispunila preporuke.

Pristup pravdi, **posebno za ranjive grupe, potrebno je poboljšati.**

U odnosu na rad Zaštitnika, Evropska komisija je u navedenom izvještaju konstatovala da je institucija ojačala svoju komunikaciju sa nadležnim organima i javnošću, kao i vidljivost svojih aktivnosti. **Regulatorni i institucionalni okvir za funkcionisanje Ombudsmana je uspostavljen, a Ombudsman se doživljava kao institucija sa višim stepenom povjerenjem.**

Prema navodima Evropske komisije, kapaciteti Ombudsmana su ojačani i institucija raspolaže kapacitetima neophodnim za rješavanje pritužbi za diskriminaciju. U izvještaju se ističe da nadležni organi treba, međutim, da budu ažurniji i efikasniji u izvršavanju preporuka Ombudsmana.⁴⁵

U navedenom Izvještaju ukazano je da se Zaštitnik sve više prepoznaje kao djelotvoran mehanizam kome građani/ke mogu da se obrate, ali da **šira javnost i dalje nije u dovoljnoj mjeri upoznata sa nadležnostima ove institucije.**

Od ukupnog broja okončanih predmeta Ombudsmana (92) tokom 2021. godine, **u 16 predmeta je utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i to: po osnovu vjere ili uvjerenja, pola, invaliditeta, starosne dobi, zdravstvenog stanja, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji**, kao i po osnovu drugog ličnog svojstva koje eksplicitno nije prepoznato Zakonom o zabrani diskriminacije, a koje proizilazi iz otvorene klauzule ličnih svojstava i odredbe člana 14 Konvencije kojom je propisano da se uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što je pored ostalog i drugi status. **Govor mržnje razmatran je u 14 predmeta.**

---

⁴⁵Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januar - 31. jul 2021. godine

Kada su u pitanju preporuke Zaštitnika iznijete u Izvještaju za unapređenje oblasti zaštite ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, **Zaštitnik stavlja akcenat na neophodnost uspostavljanja i operacionalizovanja standardizovanog sistema prikupljanja podataka koji se odnosi na ovu oblast**, te ukazuje na neophodnost efikasnijeg rada nadležnih organa na suzbijanju **govora mržnje u javnom prostoru**, budući da je izraženo prisustvo govora mržnje i dalje razlog za zabrinutost i zahtijeva angažman zajednice, prvenstveno institucija sistema, u konačnom zaključujući da je neophodno i inteziviranje aktivnosti koje se usmjeravaju **na zaštitu jednakosti i nediskriminaciju**.

Preko 70 odsto mladih upoznato je sa ulogom Ombudsmana- zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Međutim, od preko 55 odsto mladih koji su doživjeli diskriminaciju, samo se njih 10 odsto obratilo nekoj instituciji (nije poznato kojoj). Ovo može ukazivati na postojanje nepovjerenja u institucije i mehanizme koji su na raspolaganju građanima/građankama kada se radi o prijavi slučajeva diskriminacije (Podaci ankete NVO MASTER)

IV ISTRAŽIVANJE MEĐU MLADIMA U CRNOJ GORI O TOLERANCIJI I POŠTOVANJU RAZLIČITOSTI

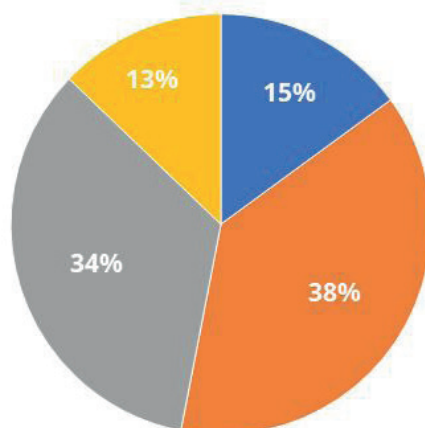
4.1 REZULTATI ISTRAŽIVANJA SA OBRAZLOŽENJIMA

Jedna od aktivnosti projekta bilo je ispitivanje stavova mladih o pitanjima tolerancije i odnosa prema različitim ranjivim grupama. Online upitnik distribuiran je tokom **decembra 2022. i januara 2023. godine**. Upitnik je bio namijenjen mladima od **15 do 30 godina**. Obuhvaćen uzorak je **550 ispitanika/ca** širom Crne Gore. Upitnik je ispunilo **68,4 odsto osoba ženskog i 31,6 odsto osoba muškog pola**. Od svih ispitanika, njih **50,7** je iz centralnog dijela Crne Gore, **26,8** odsto iz sjevernog, odnosno **22,5** odsto iz južnog.

U nastavku su predstavljeni nalazi istraživanja, kao i konkretni primjeri diskriminacije navedeni od strane ispitanika/ca.

Da li živite u tolerantnoj zajednici, bez predrasuda i stereotipa, gdje se poštuju sve vrste različitosti?

■ U potpunosti da   ■ Djelimično da   ■ Uglavnom ne   ■ Uopšte ne

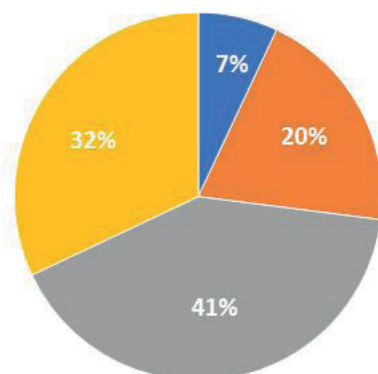

Grafik 1: Da li živite u tolerantnoj zajednici bez predrasuda i stereotipa, gdje se poštuju sve vrste različitosti? *Izvor: Online anketa sprovedena od strane NVO MASTER*

Istraživanje pokazuje da **13 odsto mladih smatra da uopšte ne živi u tolerantnoj zajednici, bez predrasuda i stereotipa, gdje se poštuju sve vrste različitosti, dok 34,2 odsto smatra da uglavnom ne živi u takvoj zajednici. Dakle, skoro polovina ispitanika/ca smatra da njihova zajednica nije tolerantna i oslobođena stereotipa i predrasuda**. Sa druge strane, **38 odsto ispitanika/ca** istaklo je da djelimično živi, a oko **15 odsto** da u potpunosti živi u tolerantnoj zajednici, bez predrasuda i stereotipa, gdje se poštuju sve vrste različitosti. **Dakle, nešto više od polovine ispitanih mladih smatra da zajednica u kojoj žive jeste tolerantna.**

Da li smatrate da je Crna Gora država u kojoj svi imaju jednaka prava, bez obzira na određenu posebnost ili lično svojstvo?

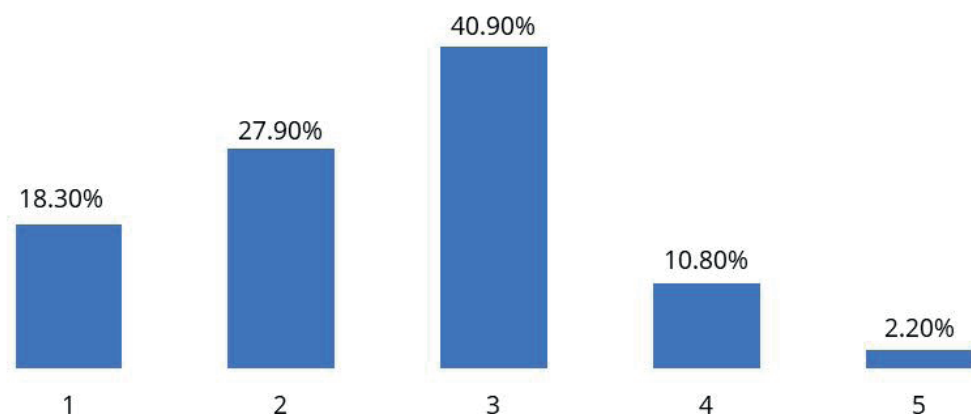
■ U potpunosti da   ■ Djelimično da   ■ Uglavnom ne   ■ Uopšte ne

Grafik 2: Da li smatrate da je Crna Gora država u kojoj svi imaju jednaka prava, bez obzira na određenu posebnost ili lično svojstvo? *Izvor: Online anketa sprovedena od strane NVO MASTER*

Istraživanje pokazuje da oko **32 odsto mladih smatra da Crna Gora** uopšte nije država u kojoj svi imaju jednaka prava, bez obzira na određenu posebnost ili lično svojstvo, dok oko **41 odsto njih uglavnom ne vjeruje u isto**. Dakle, **čak 73 odsto ispitanika/ca vjeruje da nemaju svi u Crnoj Gori jednaka prava**. Sa druge strane, nešto manje od **20 odsto smatra da Crna Gora jeste djelimično ovakva država, odnosno tek 6, 7 odsto** mladih ljudi smatra da je Crna Gora u potpunosti država u kojoj svi imaju jednaka prava, bez obzira na određenu posebnost ili lično svojstvo.

**Ocjenite koliko se slažete sa navedenom izjavom-
U Crnoj Gori se poštuju ljudska prava, dostojanstvo i
sloboda svih pojedinaca (od 1 uopšte ne poštuje do
5 - u potpunosti se poštuje)**

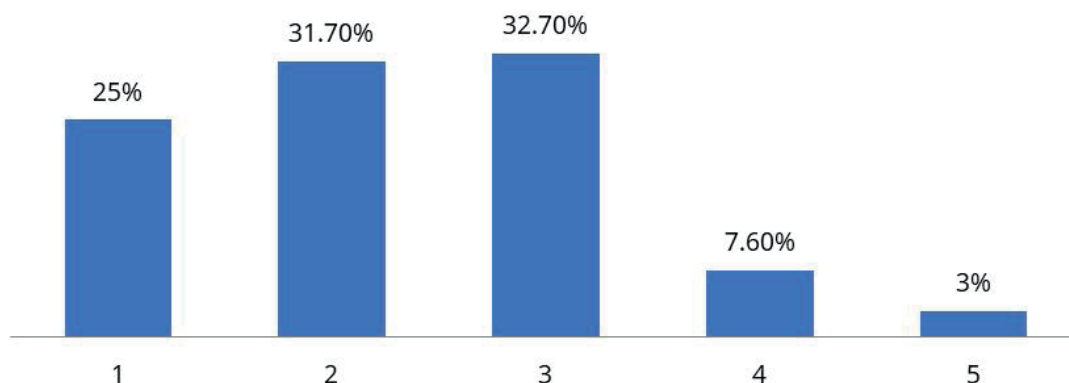

Grafik 3: Nivo saglasnosti sa izjavom „U Crnoj Gori se poštuju ljudska prava, dostojanstvo i sloboda svih pojedinaca“ Izvor: Online anketa sprovedena od strane NVO MASTER

Pitali smo mlade ljude da ocijene na skali od 1- 5 koliko su saglasni sa navedenom izjavom: „U Crnoj Gori se poštuju ljudska prava, dostojanstvo i sloboda svih pojedinaca“. Najveći broj mladih ljudi **(40 odsto) je dao trojku**, dok **18 odsto njih je ocijenilo najgorom ocjenom** (jedinicom) poštovanje ljudskih prava, dostojanstva i slobode svih pojedinaca, **27 odsto njih dvojkom**, **10 odsto četvorkom**, dok je najbolju ocjenu (peticu) dalo svega **2 odsto mladih**.

Kada se uzme prosječna ocjena- mladi ocjenjuju poštovanje ljudskih prava, dostojanstva i slobode **svih pojedinaca prosječnom ocjenom 2,5**.

**Ocjenite koliko se slažete sa navedenom izjavom-
U Crnoj Gori se poštuju prava svih, bez obzira na
etničku, religijsku, seksualnu i drugu prirodu (od 1
uopšte ne poštuje do 5 - u potpunosti se poštuje)**

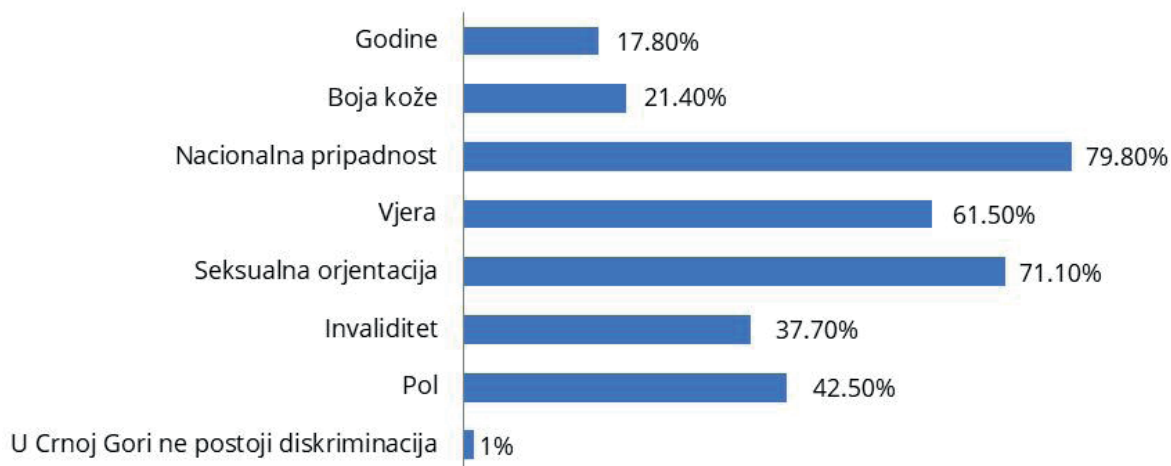
Grafik 4: Nivo saglasnosti sa izjavom „U Crnoj Gori se poštuju prava svih, bez obzira na etničku, religijsku, seksualnu i drugu prirodu“ *Izvor: Online anketa NVO MASTER*

U sklopu istraživanja, pitali smo mlade ljude da nam na skali od jedan do pet ocijene poštovanje prava svih, bez obzira na etničku, religijsku, seksualnu i drugu prirodu.

Mladi su u najvećem broju dali srednju ocjenu (trojku) i to njih **32,7 odsto, dok je 31,7 odsto dalo dvojku. Čak 25 odsto mladih je ocijenilo poštovanje prava svih, bez obzira na etničku, religijsku, seksualnu i drugu prirodu najgorom ocjenom** (jedinicom). Sa druge strane, samo **7,6 odsto** ispitanika je dalo vrlo-dobru ocjenu (četvorku), a najbolju ocjenu (peticu) 3 odsto mladih ljudi.

Imajući u vidu navedene odgovore, kao prosječnu ocjenu poštovanja prava svih, bez obzira na etničku, religijsku, seksualnu i drugu prirodu dobijamo **2,3**.

Kada je riječ o društvu u Crnoj Gori, preama Vašem mišljenju, gdje se najčešće ispoljavaju predrasude? (moguće više odgovora)

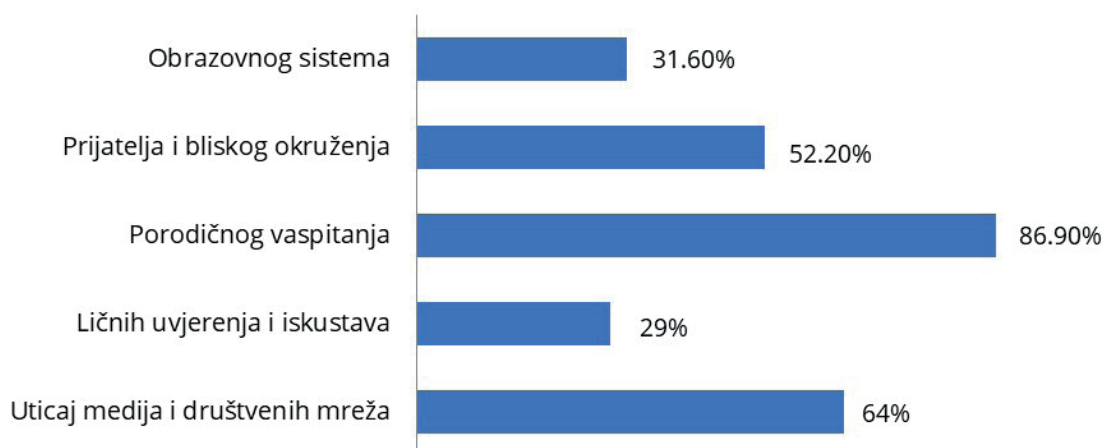
Grafik 5: Stavovi mladih o oblastima u kojima je diskriminacija najzastupljenija.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Mladi smatraju da je diskriminacija najviše zastupljena u odnosu na **nacionalnu pripadnost (79, 8 odsto)**, potom u odnosu na seksualnu orijentacija (**71, 1 odsto**), vjeru (**61, 5 odsto**), pol (**42, 5 odsto**), invaliditet (**37, 7 odsto**), dok su boja kože (**21, 4 odsto**) i godine (**17, 8 odsto**) na začelju liste.

S obzirom na to da se na teritoriji Crne Gore nacionalna pripadnost najčešće izjednačava sa pripadnošću vjerskoj ili političkoj organizaciji, učestali politički prevrati i smjene vlasti koji se dešavaju u našoj zemlji poslednjih godina, doveli su do eskalacija u propagiranju ideologija koje se često vezuju za nacionalnu pripadnost.

Odakle uglavnom potiču predrasude prema određenoj grupi ljudi ? (moguće je zaokružiti više odgovora)

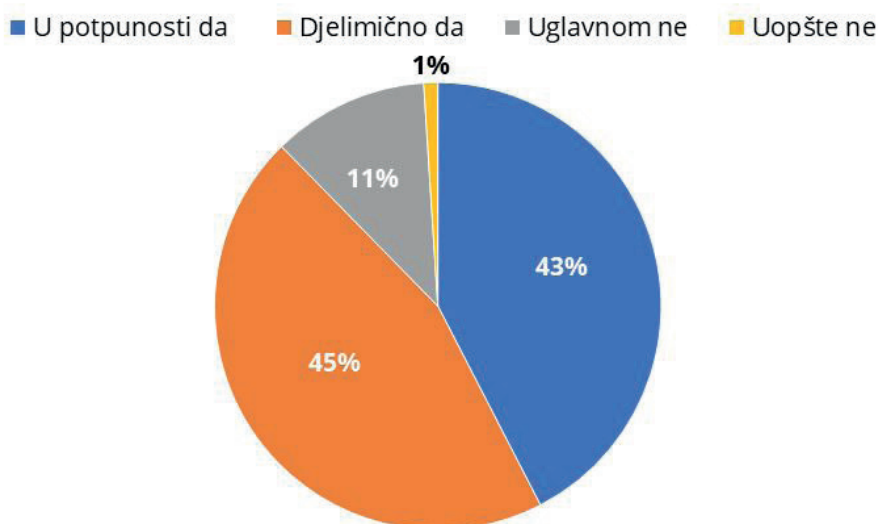
Grafik 6: Stavovi mladih u odnosu na to odakle potiču predrasude.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Najveći dio ispitanika/ca (**86, 9 odsto**) smatra da su predrasude rezultat porodičnog vaspitanja, potom medija i društvenih mreža (**64 odsto**), a nakon toga i rezultat uticaja **prijatelja i bliskog okruženja (52, 2 odsto)**. Da su predrasude rezultat obrazovnog sistema smatra 31.6 odsto ispitanih, odnosno njih 29 odsto da su rezultat ličnih uvjerenja i iskustava.

Da li u Crnoj Gori mediji utiču na širenje govora mržnje?

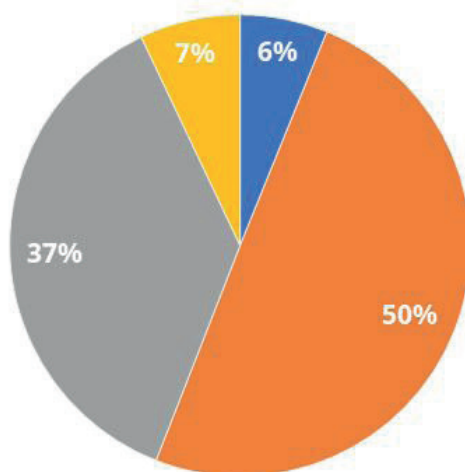
Grafik 7: Stavovi mladih prema tome da li mediji utiču na širenje govora mržnje.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Oko **43 odsto mladih u potpunosti vjeruje da mediji utiču na širenje govora mržnje, dok 45 odsto mladih ljudi** vjeruje da mediji djelimično utiču na širenje govora mržnje. Dakle, nešto ispod 90 odsto ispitanih **smatra da mediji utiču na širenje govora mržnje u Crnoj Gori, dok tek oko 12 odsto smatra da to uglavnom nije ili uopšte nije slučaj.**

Da li smatrate da su mladi ljudi u Vašem okruženju tolerantni, poštuju različitosti i ne šire govor mržnje?

■ U potpunosti da   ■ Djelimično da   ■ Uglavnom ne   ■ Uopšte ne

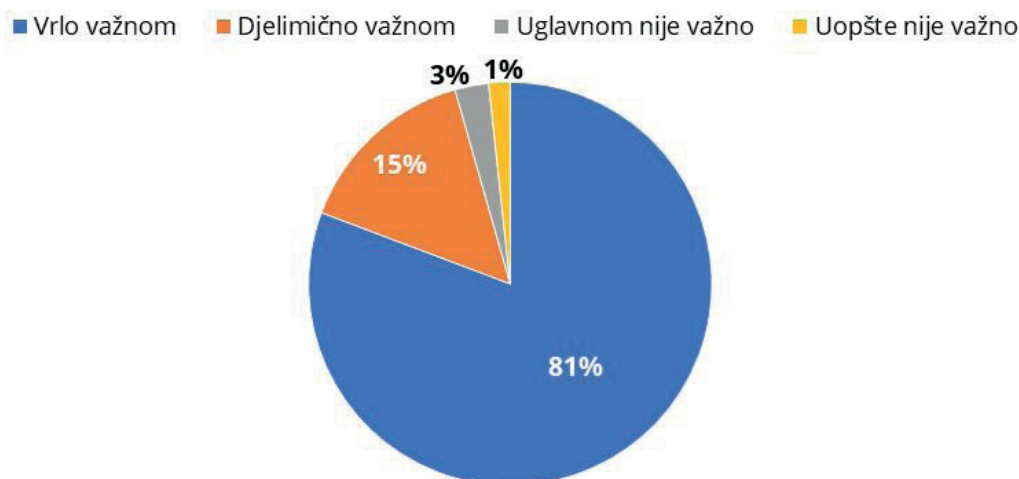

Grafik 8: Stavovi mladih prema nivou tolerancije u njihovom okruženju.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Polovina mladih (50 odsto) smatra da su mladi u njihovom okruženju djelimično, odnosno u potpunosti (6 odsto) tolerantni. **Dakle, oko 56 odsto mladih smatra mlade ljude u svom okruženju tolerantnim.** Sa druge strane, **37 odsto smatra da mladi uglavnom nijesu,** odnosno 7 odsto da uopšte nijesu tolerantni, što čini ukupno 44 odsto.

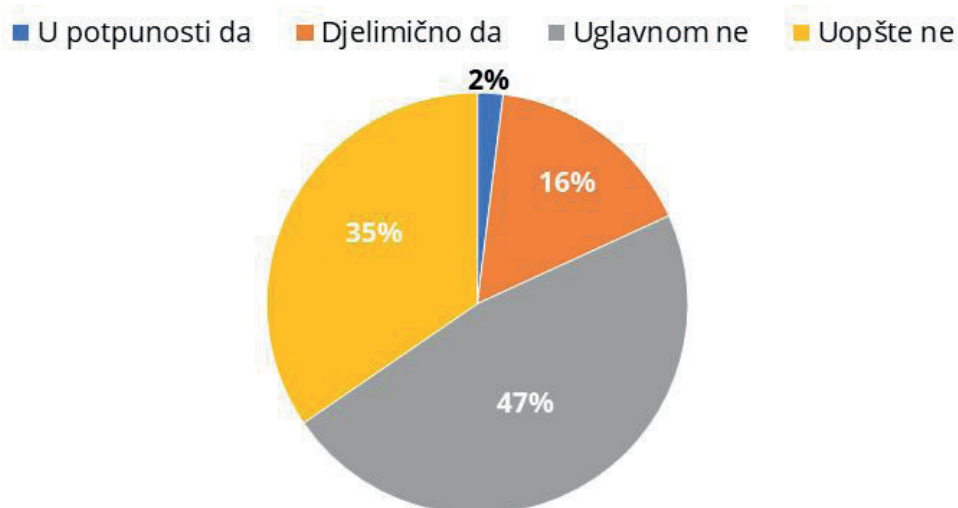
Kada je u pitanju podizanje svijesti o toleranciji i poštovanju različitosti, koliko važnim smatrate edukaciju kroz formalno i neformalno obrazovanje ?

Grafik 9: Stavovi mladih prema ulozi formalnog i neformalnog obrazovanja u podizanju svijesti prema toleranciji i poštovanju različitosti. *Izvor: Online anketa NVO MASTER*

Velika većina od **oko 81 odsto** ispitanih smatra ulogu formalnog i neformalnog obrazovanja **veoma važnom** u procesu podizanja svijesti prema toleranciji i poštovanju različitosti, a **15 odsto** smatra je **djelimično važnom**, što zajedno čini **čak 96 odsto** mladih ispitanika/ca. Sa druge strane, samo **4 odsto** mladih smatra da formalno i neformalno obrazovanje **uglavnom ili uopšte ne mogu da utiču na podizanje svijesti o toleranciji**.

Iako je Crna Gora prepoznata kao multikulturalno i multietničko društvo, da li smatrate da institucije rade dovoljno u cilju suzbijanja bilo kakve vrste stereotipa, predrasuda i govora mržnje?

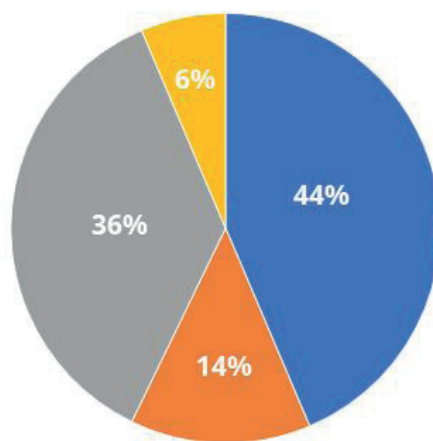
Grafik 10: Stavovi mladih prema ulozi institucija u suzbijanju predrasuda, stereotipa i govora mržnje. Izvor: Online anketa NVO MASTER

Nešto manje od 35 odsto mladih je mišljenja da institucije uopšte, odnosno uglavnom (47 odsto) ne rade dovoljno u suzbijanju bilo kakve vrste stereotipa, predrasuda i govora mržnje. Dakle, **preko 80 odsto mladih smatra da institucije ne rade dobro po pitanju sprečavanja predrasuda, stereotipa i govora mržnje.**

Sa druge strane, **16 odsto** ispitanih smatra da institucije djelimično dobro rade, dok svega **2 odsto** smatra da institucije **potpuno dobro rade** u cilju suzbijanja predrasuda i govora mržnje.

Da li ste nekada bili žrtva diskriminacije?

- Jesam, i to više puta
- Jesam jednom
- Nikad nisam bio/la žrtva diskriminacije
- Ne znam

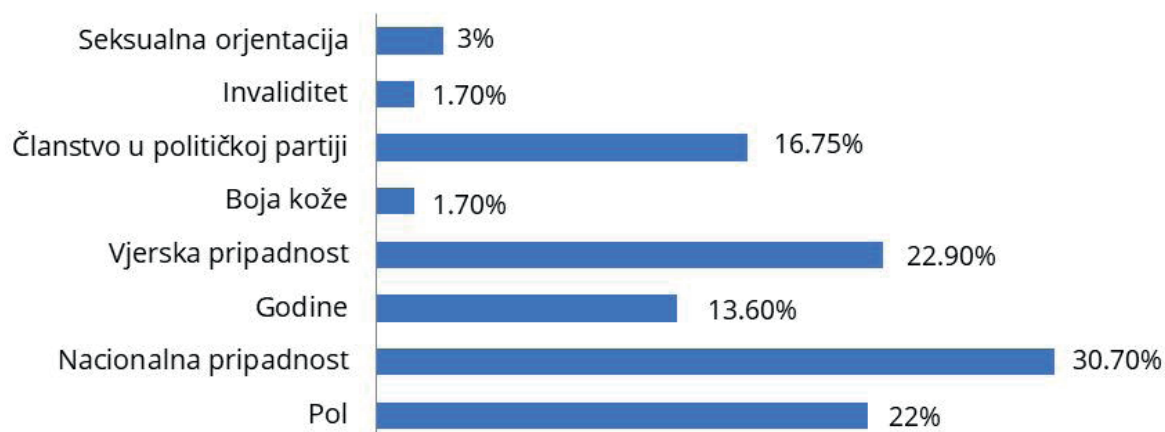

Grafik 11: Stepen izloženosti diskriminaciji.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Oko **44 odsto** ispitanih kaže da su iskusili diskriminaciju više puta, dok je **14 odsto** navelo da su bili žrtva diskriminacije jednom. Dakle, oko **58 odsto** ispitanih mladih je na svom primjeru iskusilo diskriminaciju. Sa druge strane, nešto manje od **36 odsto ispitanih nijesu bili žrtve diskriminacije, dok 6 odsto ne zna.**

Ukoliko je odgovor pozitivan, po kom osnovu ste bili žrtva diskriminacije? (može više odgovora)

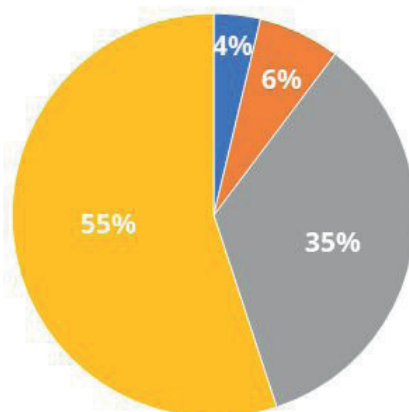
Grafik 12: Osnov diskriminacije kojom su mladi bili izloženi.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Od 58 odsto mladih koji su iskusili diskriminaciju, najveći broj njih ističe da je to bilo po osnovu **nacionalne pripadnosti (30,7 odsto)**, potom po osnovu **vjerske pripadnosti (22, 9 odsto)**, pola (22 odsto), političke pripadnosti (16.7 odsto), uzrasta (13.6 odsto), seksualne orijentacije (3 odsto), invaliditeta (1.7 odsto).

Da li ste nekad tražili zaštitu nadležnih organa od diskriminatornog ponašanja ili postupanja?

- Jesam više puta
- Jesam jednom
- Nikad nisam bio/la žrtva diskriminacije
- Nikad nisam tražio/la zaštitu

Grafik 13: Stepem traženja zaštite od nadležnih organa u slučaju diskriminacije.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

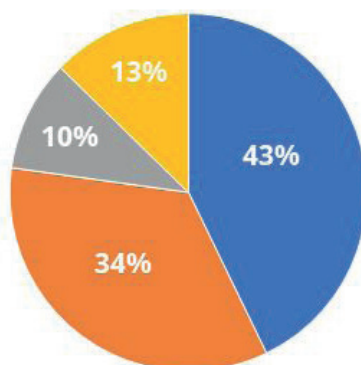
Svega 4 odsto mladih tražilo je u slučaju diskriminacije zaštitu od nadležnih institucija više puta, odnosno 6 odsto jednom. Preko polovina (55 odsto) ispitanih nikad nije tražilo zaštitu, dok 35 odsto mladih smatra da nijesu bili žrtva diskriminacije.

Mladi su kroz odgovore istakli da nemaju povjerenja u institucije, te stoga nijesu prijavljivali slučajeve diskriminacije.

Da li znate koja je uloga Ombudsmana- Zaštitnika ljudskih prava i sloboda?

- U potpunosti sam upoznat/a
- Djelimično sam upoznat/a
- Uglavnom nisam upoznat/a
- Uopšte nisam upoznat/a

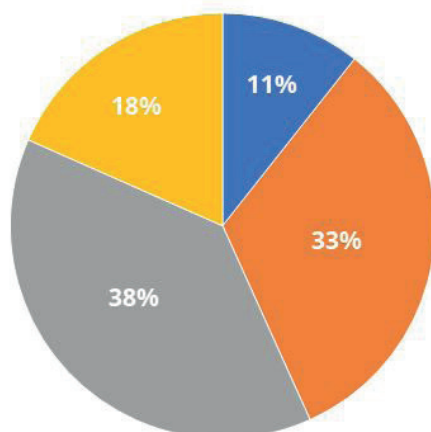
Grafik 14: Upoznatost sa institucijom Ombudsmana od strane mladih.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Oko 43 odsto mladih ističe da je u potpunosti upoznato sa ulogom Ombudsmana, dok je 34 odsto djelimično upoznato. Iz toga slijedi da 77 odsto mladih smatra da zna koja je uloga Ombudsmana. Sa druge strane, 10 odsto mladih uglavnom, ili 13 odsto uopšte nije upoznato sa ulogom Ombudsmana.

Da li smatrate da žene i muškarci u Crnoj Gori imaju iste šanse za pronalaženje dostojanstvenog zaposlenja?

■ U potpunosti da ■ Djelimično da ■ Uglavnom ne ■ Uopšte ne

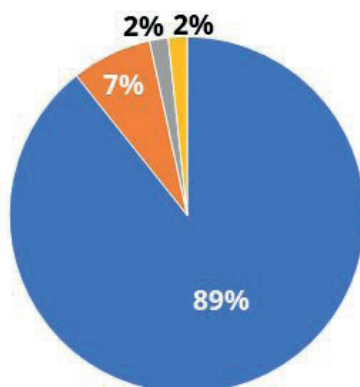
Grafik 15: Percepcija postojanja jednakih šansi za zaposlenje žena i muškaraca.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Samo 11 odsto mladih smatra da muškarci i žene imaju u potpunosti, odnosno djelimično (33 odsto) jednake šanse u pronalasku dostojanstvenog zaposlenja. Nasuprot tome, 38 odsto smatra da žene i muškarci uglavnom nemaju ili uopšte nemaju (18 odsto) iste šanse za pronalaženje dostojanstvenog zaposlenja.

**U kojoj mjeri ste saglasni sa sljedećom izjavom?
Birao/la bih ženu za poziciju predsjednice države
Crne Gore, ukoliko bi bila najbolji kandidat.**

■ U potpunosti da ■ Djelimično da ■ Uglavnom ne ■ Uopšte ne

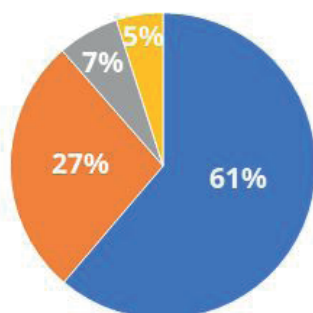
Grafik 16: Stavovi mladih prema potencijalnoj ženi predsjednici države

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Čak **96 odsto mladih glasalo bi za ženu na izborima za predsjednika/cu države** ukoliko bi ona bila najbolji kandidat (89 odsto u potpunosti, 7 odsto uglavnom saglasno). Sa druge strane, 4 odsto ne bi glasalo za ženu.

**U kojoj mjeri ste saglasni sa navedenom izjavom-
Muškarci treba da se bave kućnim poslovima (čiste,
peru, peglaju, kuvaju...) i brinu oko djece.**

■ U potpunosti se slažem ■ Djelimično se slažem
■ Uglavnom se ne slažem ■ Uopšte se ne slažem

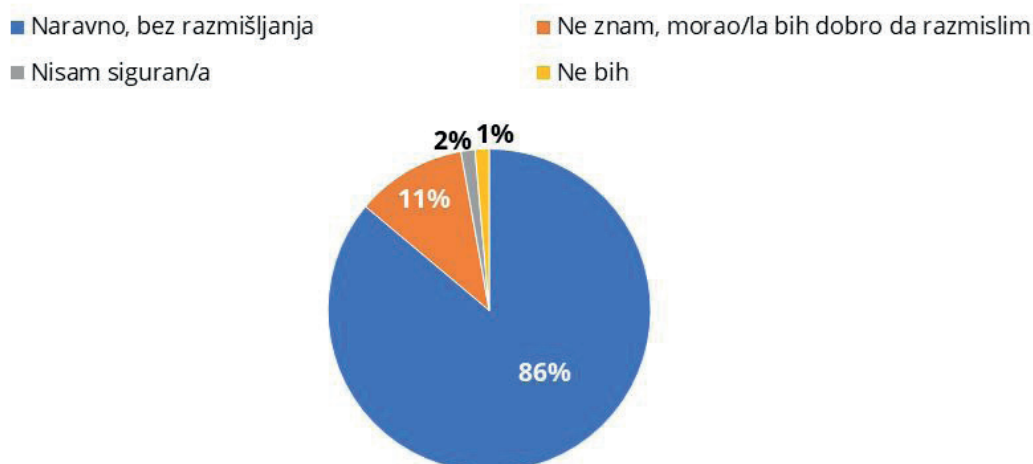

Grafik 17: Stavovi mladih prema muškarcima i obavljanju kućnih poslova.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Više od pola, odnosno 67 odsto mladih u potpunosti su saglasni sa izjavom da **muškarci treba da se bave kućnim poslovima, između ostalog čiste, peru, peglaju, kuvaju i brinu oko djece, dok je 27 odsto uglavnom saglasno sa ovom izjavom.** Sa druge strane, **7 odsto mladih se uglavnom ne slaže sa navedenom izjavom, dok 5 odsto ispitanika uopšte nije saglasno.**

Da ste poslodavac, da li biste zaposlili osobu sa invaliditetom, ukoliko bi ispunjavala sve uslove propisane konkursom?

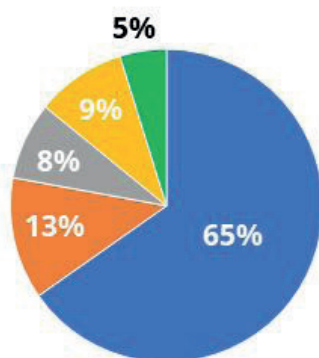
Grafik 18: Stavovi mladih prema zapošljavanju osoba sa invaliditetom.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Mladi su, odgovarajući na pitanje da li bi zaposlili osobu sa invaliditetom, ukoliko bi ona ispunjavala sve uslove iz konkursa, u najvećem procentu (**86 odsto**) odgovorili da bi bez razmišljanja to učinili. Ipak, **11 odsto** je istaklo da ne zna, te da bi morali dobro da razmislile, dok **2 odsto nije sigurno, a jedan odsto mladih ne bi zaposlilo osobu sa invaliditetom ukoliko bi ispunjavala sve uslove propisane konkursom.**

Da li Vam je prihvatljivo da Vam je najbolji prijatelj pripadnik LGBT populacije?

- U potpunosti jeste
- Djelimično jeste
- Uglavnom mi nije prihvatljivo
- Uopšte mi nije prihvatljivo
- Ne znam

Grafik 19: Stavovi prema LGBT populaciji.

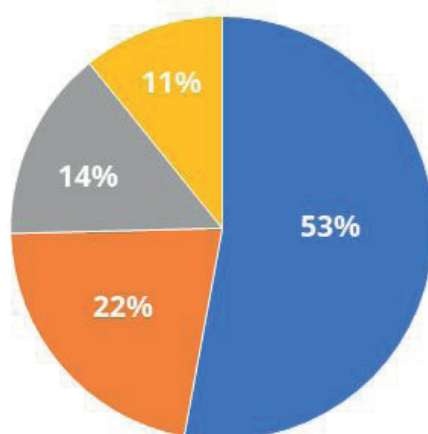
Izvor: Online anketa NVO MASTER

Velika većina ispitanih, njih 65 odsto, kaže da im je u potpunosti prihvatljivo da im je najbolji prijatelj/ca pripadnik/ca LGBT populacije, dok je za njih 13 odsto ovo je djelimično prihvatljivo. Sa druge strane, za 8 odsto ispitanih mladih ovo uglavnom, odnosno uopšte (9 odsto) nije prihvatljivo. Neopredijeljenih je 5 odsto. Dakle, može se reći da je za **78 odsto mladih prihvatljivo da im najbolji prijatelj/ca bude pripadnik LGBT populacije**, dok za 17 odsto to nije slučaj. Zabrinjava što skoro svaka peta osoba i dalje pokazuje određenu dozu netrepeljivosti prema pripadnicima/cama LGBTIQ populacije.

Da li biste stupili u brak sa osobom druge vjeroispovjesti?

- Da, u potpunosti
- Razmišljao/la bih se
- Ne, neprihvatljivo mi je
- Ne znam, nisam siguran/a

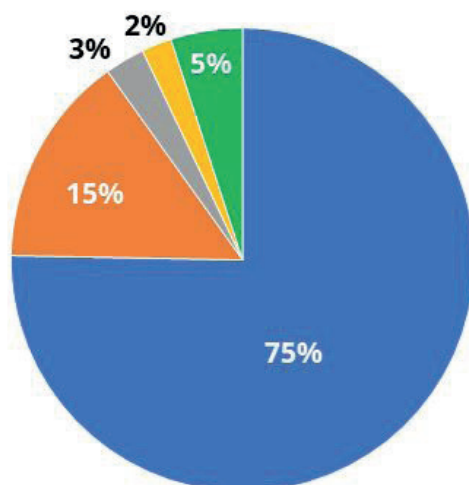
Grafik 20: Stavovi mladih prema mješovitim brakovima.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Većina mladih, **njih 53 odsto stupilo u brak u osobom druge vjeroispovijesti**, 22 odsto bi moralo da razmisli u vezi sa ovim pitanjem, 11 odsto nema stav, a za 14 odsto mladih ovo je u potpunosti neprihvatljivo. Ovi podaci ukazuju na to da mladi imaju zabrinjavajuće stavove kada se radi o razlikama u vjerske pripadnosti, te da su konzervativni stavovi i dalje veoma jaki kada se radi o mladoj populaciji.

Da li pripadnici romske populacije zaslužuju svog predstavnika u Skupštini Crne Gore?

■ U potpunosti da ■ Djelimično da ■ Uglavnom ne ■ Uopšte ne ■ Ne znam

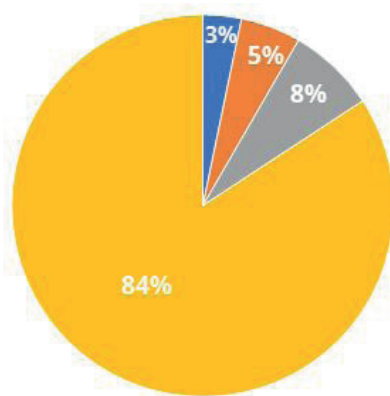

Grafik 21: Stavovi mladih prema tome da li predstavnici/ce romske zajednice zaslužuju svog predstavnika/cu u Skupštini Crne Gore. *Izvor: Online anketa NVO MASTER*

Ohrabruje to što **75 odsto ispitanih smatra da pripadnici romske zajednice u potpunosti zaslužuju svog predstavnika u Skupštini Crne Gore**, 15 odsto smatra da uglavnom zaslužuju, 3 odsto smatra da uglavnom ne zaslužuju, a 2 odsto da uopšte ne zaslužuju. Oko 5 odsto mladih nema stav po ovom pitanju.

Da li ste nekad pisali javno uvrjedljive komentare na društvenim mrežama ili internet portalima?

- Jesam
- Jesam, ali sam morao da odgovorim drugoj strani koja je započela
- Ne znam, nisam siguran/a
- Nisam nikada

Grafik 22: Da li su mladi pisali uvrjedljive komentare na društvenim mrežama.

Izvor: Online anketa NVO MASTER

Kada se radi o pisanju uvredljivih komentara na društvenim mrežama, **84 odsto mladih smatra da to nikad nijesu uradili**, 5 odsto jeste, dok 8 odsto takođe jeste, ali kako bi odgovrili drugoj strani. Oko 8 odsto mladih nije sigurno.

4.2 PRIMJERI DISKRIMINACIJE MEĐU MLADIMA U CRNOJ GORI

Nažalost, diskriminacija je svakodnevno prisutna među mladima u Crnoj Gori. Pojedine mlade osobe se sa diskriminacijom suočavaju gotovo na svakodnevnom nivou i to zbog svoje pripadnosti nekoj grupi ili zbog neke lične karakteristike.

U prilog ovome svjedoči i podatak našeg istraživanja po kome je **58 odsto mladih** istaklo da su jednom ili više puta bili žrtve diskriminacije. U najvećem broju slučajeva, kao uzrok diskriminacije vide nacionalnu i vjersku pripadnost, seksualnu orijentaciju, pol ili invaliditet.

Mladi **smatraju da razlog ovakvog postupanja najčešće potiče iz porodičnog vaspitanja, medija i društvenih mreža ili je proizvod uticaja bliskih prijatelja.**

Nažalost, većina mladih koji su imali iskustvo diskriminacije **nije se nikad obratila nadležnim organima u cilju zaštite svojih prava i pokretanja postupka.**

Zabrinjavajuć je podatak da čak **73 odsto ispitanih vjeruje da u Crnoj Gori nemaju svi jednaka prava.**

Mladi su na kraju upitnika imali priliku da odogovore na otvoreno pitanje: „Ukoliko ste bili akter, navedite primjer diskriminacije prema Vama ili određenoj grupaciji kojem ste lično prisustvovali?“, a u nastavku su dati neki od njihovih odgovora.

U odnosu na online i vršnjačko nasilje:

- *„Društvene mreže - komentari prozivke prijete... Mada i uživo se dešavalo, uglavnom na nacionalnoj osnovi ili političkoj ideologiji.“*
- *„Video maltretiranja mog druga iz odjeljenja su naši vršnjaci prosljedili ostalim učenicima, ismijavajući ga.“*
- *„Bio sam maltretiran zbog vjere i nacije u osnovnoj školi.“*
- *„Jedina situacija gdje sam bila prisutna diskriminaciji je bila u osnovnoj školi. Cure u mom odjeljenju su stalno vrijeđale jednu učenicu. U tim situacijama sam uvijek bila pasivna, nisam se uopšte miješala, ignorisala sam te događaje. Toga se sada kajem, trebala sam da stanem u odbranu te djevojke ili makar pokušala da na neki način spriječim to.“*

U odnosu na članstvo u političkoj partiji:

- „Svakodnevno se diskriminišu sve politički nepodobne osobe. Ne treba vam poseban primjer. Otvorite oči.“
- „Na svim konkursima na kojima sam odbijena, zaposlenje su dobile moje kolege sa daleko gorim uspjehom, ali koje su aktivne u političkim partijama.“
- „Prilikom traženja zaposlenja moj minus je bio neposjedovanje odgovarajućih članskih karti partija. Nije se ni tražio način za suptilno saopštavanje, već vrlo decidno, jasno i glasno.“
- „Diskriminacija u zaposlenju zato što sam pripadao drugoj političkoj partiji, u odnosu na direktora preduzeća u kojem sam tražio zaposlenje.“
- „Iako sam ga aktivno tražila, nisam «našla» zaposlenje duže od dvije godine, bez obzira na to što sam studije završila prosječnom ocjenom 10.0 (A). Na svim konkursima na kojima sam odbijena, zaposlenje su dobile moje kolege sa daleko gorim uspjehom, ali koje su aktivne u političkim partijama.“

U odnosu na nacionalnu i vjersku pripadnost:

- „Ima ih previše, a jedan od svježijih je „jesi li ti krštena?““
- „U izlascima me često provociraju uz nacionalističke pjesme.“
- Podrugljivi komentari na fakultetu kada se prilikom upisa popunjava obrazac u kom je neophodno navesti nacionalnost,
- „Svakodnevno slušam komentare protiv određenih nacionalnosti, u prolazu i okruženju.“
- „Jednom sam odbijena prilikom apliciranja za posao uz obrazloženje «ideš u crkvu, pa neka te oni zaposle».“
- „Kao pokrivena osoba dobijala sam čudne poglede od drugih ljudi.“
- „Diskriminacija po pitanju nošenja odjevnih predmeta sa obilježjima moje države. Pojedinci kojima ja ne zamjeram na nošenju obilježja druge države, meni zamjeraju jer ih navodno ugrožavam.“

U odnosu na boju kože:

- „Dječaku je bio zabranjen ulaz u igraonicu, zato što su roditelji djece neromske nacionalnosti smatrali da je prljav.“
- „U Domu zdravlja su me, kada je došao moj red, prozvali : Ciganko!“
- „Romska zajednica je na moje oči bila više puta diskriminisana, samo zbog boje kože i načina govora, a da ne pričamo o sistemskej diskriminaciji.“

U odnosu na pol:

- „Često čujem seksističke ili mizogine komentare od poznanika, medija, profesora, poslodavaca, trenera... Recimo, kada sam bila tinejdžerka trener bi govorio: „Ovo samo glupo žensko može da uradi, muškarac nikad!“
- „Kada je u pitanju pravo nasljednika na imovinu očekuje se od osobe ženskog pola da se odrekne svog dijela imovine u korist drugog nasljednika muškog pola, bez stvarne saglasnosti te osobe, zbog nedovoljnog poznavanja prava.“
- „Kada sam dobila dijete, niko kao mladu majku nije želio da me zaposli.“
- „Susrela sam se sa diskriminacijom u toku razvoda. Sudija se sve vrijeme ponašao kao da sam nešto nemoralno napravila, smatrajući da žena treba da trpi, što je i sam kazao na kraju!“
- „Često sam se suočavala sa mobingom i torturom na radnom mjestu.“
- „Odbacivanje ideja na poslu, a prihvatanje istih kada ih muškarac predloži, takođe pitanja da li imam momka/muža na razgovorima za posao, itd.“
- „Često mi se na poslu dešava da kada kolega i ja radimo, ljudi se obraćaju samo njemu i ignorišu moje postojanje samo zato što je on muško. Ironično, on je uvijek sa mnom samo kao tehnička podrška, ostatak posla nosim ja.“
- „Na nedjeljnom nivou se susretnem sa diskriminacijom nad ženama, djevojkama, zbog njihovih želja, planova, ciljeva u obrazovnom smislu(karijera), prvoj se meni desilo.“
- „Koliko god bilo price o rodnoj ravnopravnosti, crnogorsko društvo je daleko od toga, jer imamo primjere da žena ženu diskriminiše prilikom zapošljavanja, tu je i ekonomska nejednakost u poslu, muškarci i žene su različito plaćeni za obavljanje istog posla.“

U odnosu na seksualnu orijentaciju:

„Zbog seksualnosti sam indirektno izložen diskriminaciji i govoru mržnje svaki dan.“

U odnosu na invaliditet:

- „Kada su u pitanju lična iskustva, diskriminacija se odnosi na ostvarivanje prava na ličnu invalidninu i ponavlja se više od šest godina. Što se tiče ciljne grupe kojoj pripadam, tj. osoba sa invaliditetom, diskriminisane su u više oblasti: zapošljavanja, obrazovanja, zdravstvene zaštite.“
- „Odbacivanje prijave za posao zbog postojanja invaliditeta.“

V NADLEŽNE INSTITUCIJE

5.1 KOME SE OBRATITI?

Da li znamo KADA, KOME I ZBOG ČEGA možemo da se obratimo kada imamo neki problem, pitanje ili dilemu? ⁴⁶

Ako nam je neko pravo ugroženo ili prekršeno, za pomoć se možemo obratiti relevantnim institucijama u zavisnosti o toga o kom se konkretnom problemu radi.

Većina institucija kojima se mladi mogu obratiti nudi usluge koje se ne naplaćuju, odnosno, mladi nijesu izloženi dodatnim troškovima prilikom ovih procedura.

Za zaštitu prava djece (do 18 godina) i mladih možemo se obratiti:

- Školi;
- Centru za socijalni rad;
- Sudu/ tužilaštvu;
- Policiji;
- Dječjoj liniji;
- Ombudsmanu.

Dovoljno je da dođemo, pozovemo ili pitamo, a oni će znati kako da nam pomognu i da nas upute, kako bismo na najbolji način zaštitili i ostvarili naša prava.

---

⁴⁶Ombudsman, Prilagođen informator „Ja se zovem dijete“, dostupno na linku <https://www.ombudsman.co.me/img-publications/27/jasezovemdijete.pdf>

5.1.1. ŠKOLA

Škola je mjesto u kojem provodimo veći dio svog djetinjstva i mladosti. Škola je važno mjesto u kom odrastamo, stičemo prva iskustva, učimo o sebi i svijetu oko sebe, družimo se i formiramo kao ličnosti. Zbog toga je posebno važno da škola bude bezbjedno okruženje u kom se osjećamo sigurnim, slobodnim da budemo ono što jesmo, slobodnim da iskažemo svoje mišljenje. Međutim, ukoliko se u školi susrijećemo sa ponašanjima koja ne odgovaraju ovim principima i koja ne garantuju sigurno okruženje, to može biti problematično za naš dalji razvoj i cjelokupno iskustvo odrastanja.

Ukoliko smatrate da nastava i prostor u školi nijesu prilagođeni vašim potrebama, ukoliko trpите vršnjačko nasilje, ukoliko vas nastavnici/ce omalovažavaju ili diskriminišu ili se suočavate sa bilo kojim drugim problemom koji ugrožava vaše pravo na bezbjedno školsko okruženje, na raspolaganju vam stoji nekoliko mehanizama i više je adresa kojima se možete obratiti:

- Školski pedagog/psiholog;
- Razredni/a starješina;
- Nastavnik/ca u koje imate povjerenja;
- Učenički parlament;
- Direktor/ica škole;
- Prosvjetni/a inspektor/ka;
- Ministarstvo prosvjete⁴⁷.

5.1.2. CENTAR ZA SOCIJALNI RAD

Centri za socijalni rad zaduženi su za širok spektar problema sa koji se građani i građanke, uključujući i mladu populaciju suočavaju. **U centrima rade stručni socijalni radnici/ce koji su pri postupanju dužni da vode računa o najboljem interesu djeteta.** Centri su posebno značajni kada se radi o problemima unutar porodice, pa su oni adresa na koju se možete obratiti u slučaju da:

- Imate problem u komunikaciji sa članovima svoje porodice ili bliskog okruženja;
- Svjedoci ste ili žrtve bilo kog oblika nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja (fizičkog, psihičkog, seksualnog, itd.);

---

⁴⁷Informacije o kontaktima možete pronaći u vašoj školi ili na sajtu Ministarstva prosvjete www.mpin.gov.me/ ministarstvo

- Imate problem tokom ili nakon razvoda roditelja;
- Vaša porodica nema dovoljno sredstava za život i potrebna joj je materijalna pomoć;
- Imate određene probleme sa sudskim procesima;
- Ne dobijate redovno alimentaciju u slučaju da su vaši roditelji razvedeni
- Vaši roditelji ili staratelji nijesu u stanju da se adekvatno brinu o vama usljed zdravstvenih problema, problema sa zakonom, korišćenjem psihoaktivnih supstanci ili nekog drugog razloga.

Za pomoć i savjet se možete direktno i samostalno obratiti Centru za socijalni rad u gradu u kojem živite.⁴⁸ Usluge centra za socijalni rad su uvijek besplatne, a ukoliko centar nije nadležan za vašu situaciju, njihovo osoblje će vas uputiti kome da se obratite.

5.1.3. SUD

Mnoge situacije tokom odrastanja i u životu mogu završiti pred sudom.

Zato je važno da znamo da nijesmo sami, da imamo podršku stručnih lica koja će nam pomoći da ostvarimo svoje pravo, onda kada je ono prekršeno.

Važno je da znamo da će **cijeli postupak biti prilagođen nama i našim potrebama, kako bi na najbolji način razumjeli procedure koje se odvijaju u cilju ostarivanja nekog našeg prava.**

Sudu se možemo obratiti kada:

- Nam je neko pravo ugroženo ili prekršeno;
- Ne razumijemo proces u kojem učestvujemo i treba nam podrška;
- Smo žrtve bilo kog oblika zanemarivanja, nasilja ili zlostavljanja bilo fizičkog, psihičkog, seksualnog;
- Smo svjedok neke situacije ili krivičnog djela koju treba da ispričamo pred sudom.⁴⁹

---

⁴⁸Sve korisne informacije i kontakte možete pronaći na sljedećim adresama:

www.minradiss.gov.me/ministarstvo

www.minradiss.gov.me/organizacija/ustanove-socijalne-i-djecije-zastite

www.pravda.gov.me/Prava_djeteta

⁴⁹Sve korisne informacije o načinu obraćanja, postupcima, licima koja vam mogu pomoći u situacijama kada vam treba podrška i/ili savjet možete pronaći na sljedećoj adresi www.pravda.gov.me/Prava_djeteta/postupci_za_zastitu_tvojih_prava

5.1.4. TUŽILAŠTVO

Tužilaštvo je još jedno mjesto gdje možete zatražiti zaštitu svojih prava.

Tužilaštvu se možete obratiti ukoliko ste:

- Žrtve ili svjedoci nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- Iskorišćeni na bilo koji način za izvršavanje krivičnog djela;
- Sami počinioci krivičnog djela⁵⁰

5.1.5. NACIONALNA SOS DJEČIJA LINIJA

Nacionalna SOS dječija linija je namijenjena isključivo djeci (do 18 godina). **Pozivom na broj 116 111 stupićete u kontakt sa stručnim radnicima/ca obučanim za rad sa djecom i mladima koji će vas saslušati i posavjetovati u vezi sa vašim problemom.**

Svi pozivi su anonimni, povjerljivi i besplatni, pa ne morate da brinete da će neko saznati o vašem problemu. Dječiju liniju možete pozvati ukoliko smatrate da je neko vaše pravo prekršeno, ukoliko se susriječete sa diskriminacijom, suočavate se sa govorom mržnje, ali i ukoliko imate bilo koji drugi problem u:

- Porodici;
- Školi;
- Sa prijateljima;
- U sredini u kojoj živimo;
- Na internetu.

5.1.6. POLICIJA

Mladi ljudi policiju često smatraju organom koji se bavi problemima na nekom višem nivou, ali policija je jednako dostupna svim građanima i u policiji rade ljudi koji su obučeni za rad sa djecom i mladima. Stoga je policija organ kojem se možete obratiti u slučaju da:

- Se nalazite u direktnoj opasnosti;
- Ste svjedoci ili žrtve nasilja ili nekog drugog krivičnog djela;

---

⁵⁰Korisne informacije možete pronaći na sljedećoj adresi http://www.pravda.gov.me/Prava_djeteta

- Ste svjedoci ili žrtve zlostavljanja i/ili uznemiravanja (psihičkog, fizičkog, seksualnog, zloupotrebe putem interneta);
- Trpite prijetnje i/ili ucjene.

Ovo su samo neki od primjera, ali se policiji možete obratiti i u slučaju da se suočavate sa brojnim drugim problemima ili imate sumnju na neke nedozvoljene radnje u vašem okruženju. **Policiju možete pozvati na broj 122 ili možete posjetiti jedinicu policije u vašem gradu.**

5.1.7. ZAŠTITNIK LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE – OMBUDSMAN

Institucija Ombudsmana služi da promoviše i štiti prava građana, uključujući djecu i mlade. Ombudsman je tu da pruži zaštitu i reaguje u slučaju kršenja prava od strane roditelja, prijatelja, nastavnika, internet zajednice, itd.

Ombudsmanu se možete obratiti kada smatrate:

- Da su vaša prava ugrožena ili povrijeđena;
- Da ste diskriminirani, odnosno da nemate ista prava kao i ostali u vašoj grupi, zajednici, školi, itd.
- Da je neko iz vašeg okruženja diskriminisan i nema ista prava;
- Da ste bili ili ste i dalje izloženi govoru mržnje, itd.

Ombudsmanu se možete obratiti na jedan od sljedećih načina:

- Telefonom na broj **020-241-642**
- E-mailom na djeca@ombudsman.co.me i ombudsman@t-com.me
- Dolaskom u prostorije institucije na **adresi Ulica Svetlane Kane Radević br.3, Podgorica.**
- Slanjem pisma na adresu **Ulica Svetlane Kane Radević br.3, Podgorica, 81000.**
- Putem bloga, hrabrog sandučeta ili Facebook-a

Mi smo
promjena!

